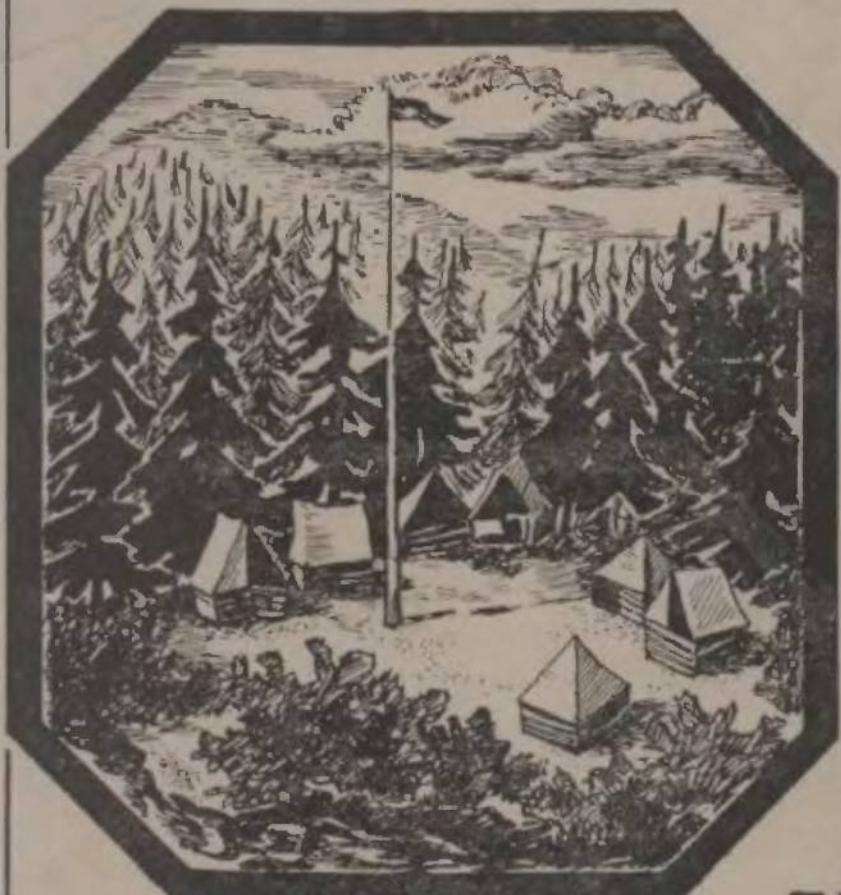

д. козицький.

ЯК

таборувати

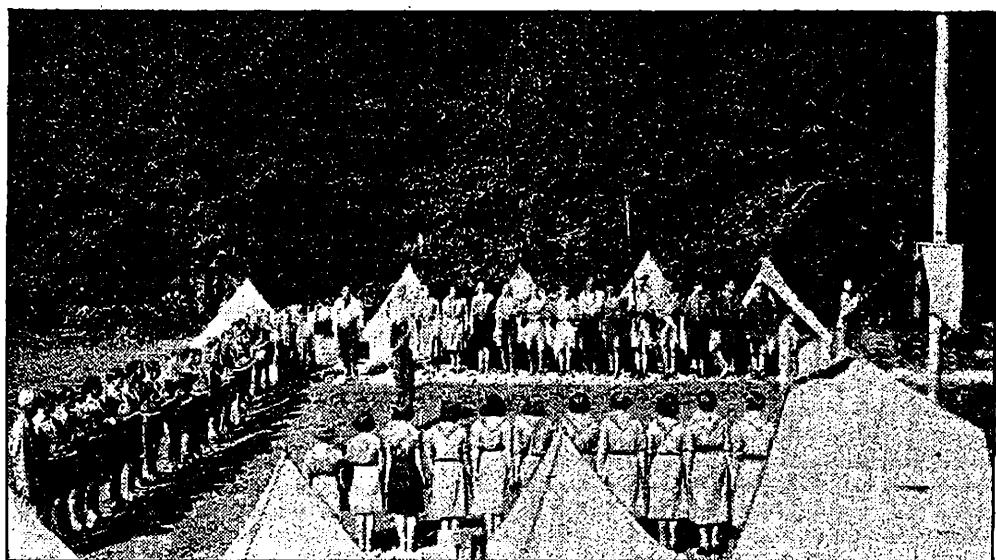
вид-во
„український
пласт”
1934

Гей, юнаки, гей
пластуни!
Ми діти сонця і весни,
Ми діти матері
природи.
До нас шумить
зелений бір.
В ліси їс, поля! До
вільних гір!
На яспі зорі, тихі
води...

СКАВТМ. Д. КОЗИЦЬКИЙ

ЯК ТАБОРУВАТИ

Збірка в таборі в Апші на Закарпатті, 1934.

В - В О „УКРАЇНСЬКИЙ ПЛАСТ”

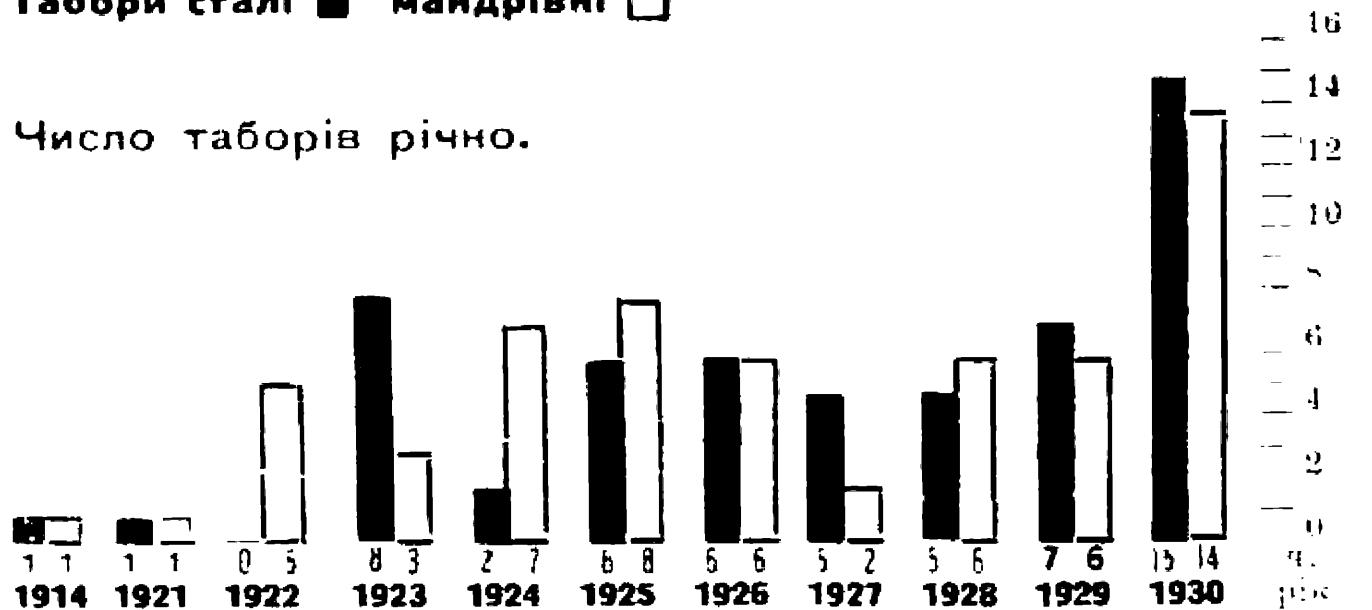
1934

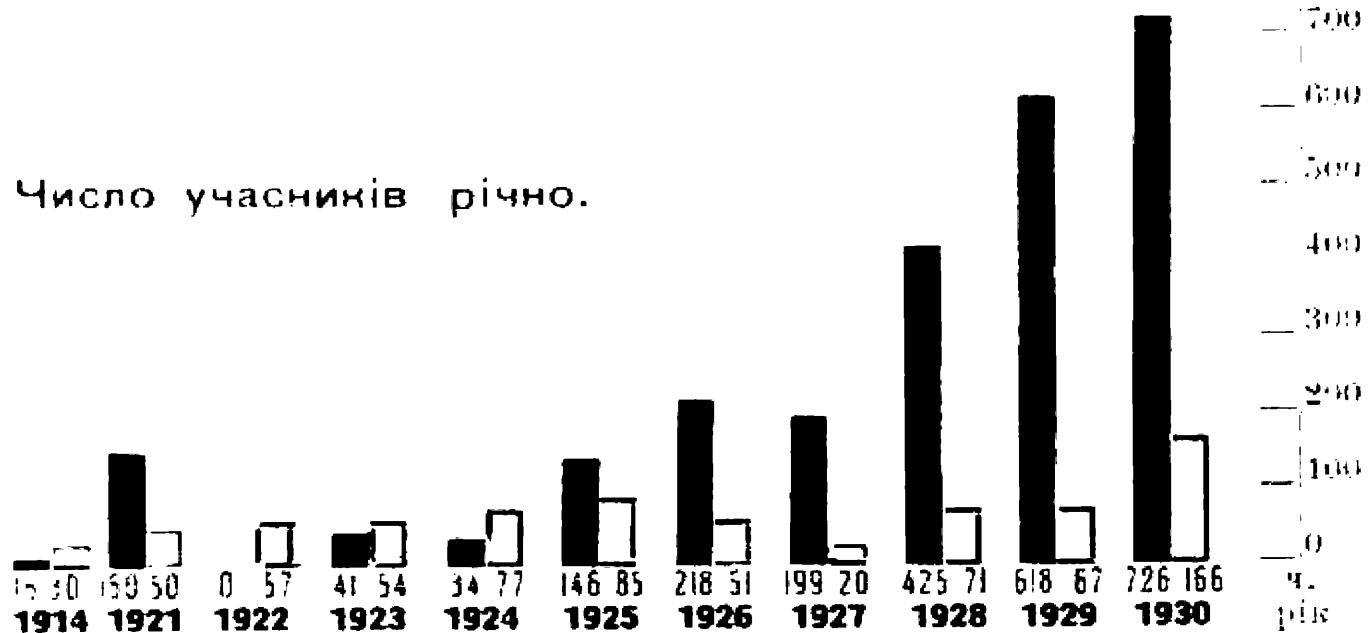
СТАЛІ Й МАНДРІВНІ ТАБОРИ У. П. У.

Табори сталі ■ мандрівні □

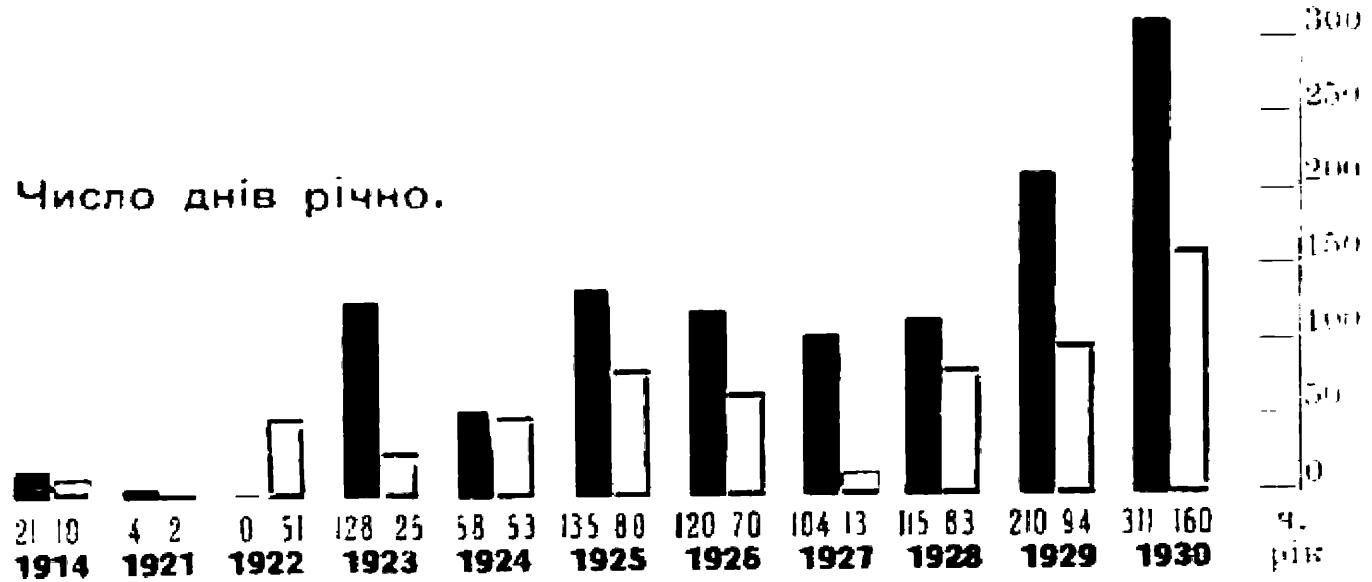
Число таборів річно.

Число учасників річно.

Число днів річно.

ЗАМІСЦЬ ПЕРЕДМОВИ.

Минуло 10 літ, як до табору в Лугах, де я був комandanтом табору, зголосився молодий пластун — волиняк.

З Праги приїхав, щоб у рідному осередку, серед пластової молоді, перебути вакації.

Перші кроки його в таборі зразу сказали, що маємо перед собою доброго пластина. Карний у всіх відношеннях, працьовитий, веселий і доброї вдачі, а до того свідомий і характерний син свого Народу, полішив у нас усіх найкращий спомин.

Пізніше стрічав я того пластина в інших таборах, як стаих, так і мандрівних; як у булаві на відповідальних становищах, так і інструктором; бачив його на Говерлі при стрічі з галицькими пластунами; помогав нам виїхати на Джемборі до Англії й т. д. й т. д. Всюди відчувалася його працьовистість і знання пластового діла.

Здає 1., 2. і 3 пл. іспити, проходить школу пл. провідників — «Лісову Школу» на

Словаччині, ѿ не гонорово, а за свої здібності ѹ знання іменується його сквітмастром.

Отцей, молоденький тоді, пластун і є якраз автором цього симпатичного підручника.

Це наш любий «Козя», сквітм. Д. Коцицький. Чи не буде це вистачаючим, що підручник його написано фахово, де на кожному кроці його таборове знання ѿ практика в пластовій роботі відсуне на бік теорію ѿ самі слова.

На просьбу видавництва я переглянув підручник. Радію його появленню. Написано ясно, фахово ѿ річево, і однозначно маю базання, щоб отцей невеликий підручник, написаний для хлопців, але цілком корисний і придатний і для дівчат, БУВ У РУКАХ У КОЖНОГО, КОМУ ДОРОГИЙ НАШ ПЛАСТ І ЙОГО ІДЕЇ.

*Леонід Бачинський,
сквітмастер,
був. звязковий УПУ в Чехословаччині.*

I. ТАБОРУВАННЯ.

«Пластун вірний син своєї Батьківщини й гідний син свого народу».

Життя в гуртку, прогульки, таборування — це 6 основні засоби пластового виховання. Пластовий табор, де молодь цілий час перебуває серед природи, це один з найліпших середників для душевного й тілесного удосконалення її.

Праця, злучена з вибудуванням і удержанням табору, збуджує зrozуміння потреби й значення її та правильний погляд на неї, не кажучи вже про те, що розвиває також певну зручність у ріжних ручних працях. В праці також кріпне тіло.

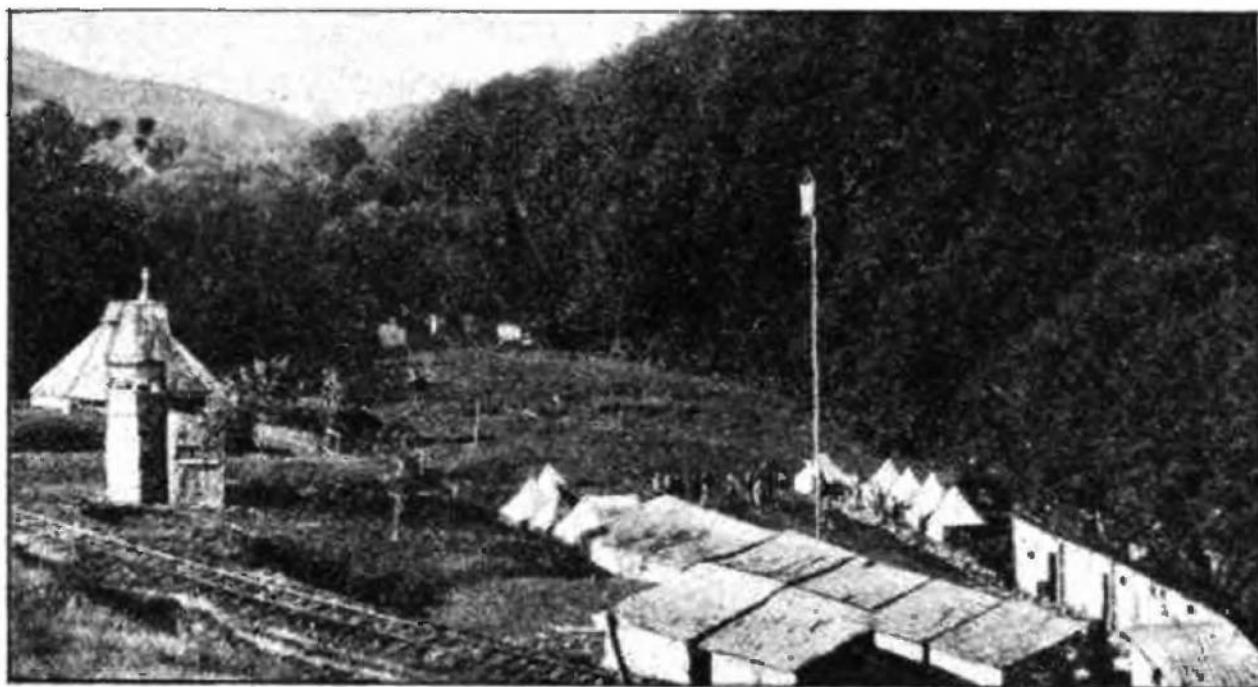
Гри й ріжні вправи розвивають силу та зручність і виховують здібність бістрого спостерігання, орієнтації та роблення висновків.

В таборі пластун найщасливіший, там він найбільше почувається пластуном. Примітивне життя серед природи, що манить молодь своєю романтикою, боротьбою з злими силами природи та перемаганням багатьох перешкод, виховує енергійні, завзяті характери, що обіцяють успіх у тяжкім життєвім бою одиниці й народу.

Пластовий табор це ширша родина, де

всі спільно господарюють спільним маєтком під керуванням провідника. Є це товариство, основане на підкладі духової спорідненості, братерстві, свідомої карності й рівності всіх у обовязках і правах. Одиниця є тут лише кільцем ланцюга працьовників, що всі спільно користуються вислідами своєї також спільної праці. Є це практична школа плекання товариської єдності й вирівнювання соціальних протилежностей. В таборі звикає пластун завжди рахуватися з іншим. Пізнає відношення одиниці до громади, горожанина до держави.

В таборі всесторонньо розвивається тіло й дух, воля й характер, і в тім власне полягає глибоке значення таборування, як головного складника пластового виховання.

Ч. 1. Сталий «гуцульський» табор у В. Апші на Закарпатті, 1934. Площу подарував Укр. Пластові господар п. І. Медвідь.

ІІ. РОДИ ТАБОРІВ.

Табори бувають сталі та мандрівні відповідно до того, чи вони відбуваються на однім сталім місці, чи ні.

І одні й другі можуть бути: звичайні, водні, літні, зимові, заграницяні (напр. табор підкарпатських пластунів у Варні в 1932 р.).

Відповідно до віку учасників та пластових степенів або до якоїсь окремої мети табори бувають: а) пластово-відпочинкові, б) пionерські, в) інструкторські типу «А» та «Б». Такий поділ на підставі кілька літньої практики був прийнятий в Укр. Пл. Уладі в Краю.

а) **Пластово-відпочинковий табор** має на меті дати молоді можливість перебуванням серед гарних і здорових околиць відпочинуті, набратися здоровля й сил, а разом із тим при допомозі пластового виховання привчити їх головно до порядку й карності; такі табори надаються до виховання пл. новиків або пластунів зі слабим здоров'ям. Уладжувати їх треба в місцевостях, де є можливість дістати відповідне помешкання для нічлігу і для перебування під час поганої погоди, як рівнож і для кухні. Провід табору треба звірити досвідченій людині, по можливості доброму педагогові, й не забути про добрий лікарський догляд. Найліпше мати

свое власне (постійне) таборище з відповідними побудованнями (напр. табор новиків у Підлютім на Остодорі в Галичині — площа й дім дар митрополита А. Шептицького, або в Старяві коло Хирова — власність Т-ва охорони дітей і опіки над молоддю в Пере-мишлі).

б). Піонерський табор має на меті виховати порадних пластунів, що можуть у кожному випадку життя дати собі раду й власними руками зробити чи направити кожну потрібну собі річ. Пластуни в усім призиваються до самостійності: самі знайдуть місце під табор, самі табор збудують, самі збудують домівку, самі зроблять човен, самі окують пластову палицю, сплетуть сітку для підбиваної, самі зроблять складові частини радіо-апарату, полагодять роздерті черевики, зашиють убрання й т. ін.

Коли піонерський табор відбувається на постійнім таборищі, то все ж таки ніколи не можна з програму викинути розбудову табору (шатра й т. п.), хоч і є на таборищі будівлі. Для тої мети треба мати на таборищі відповідне місце, на якому таборовики збудують шатра, куріні тощо, а на закінчення разберуть і знов потім збудують їх інші таборовики, що прийдуть на місце своїх попередників. Цієї праці не слід уникати, бо й вона має також своє значення в пл. вихованню.

Водні піонерські табори ще крім того мають на меті удосконалення у водних спортах

або в мореплавстві, включаючи сюди знання про будування ріжного роду човнів.

в). Інструкторські табори типу «Б» мають на меті підготувати пластунів до ведення праць у пластових частинах і таборах або на інструкторів різних пластових уміlostей.

Інструкторські табори типу «А» мають на меті підготувати учасників до самостійного ведення пластових частин і таборів кожного типу. Організовує їх та іменує інструкторів лише Провід Пласти. Доступні скавтмастрям, звязковим, ст. пл. розвідчикам і скобам та повнолітнім особам непластунам (за дозволом Проводу), що хочуть закладати й провадити пластові частини.

Основним типом усіх вищезгаданих таборів є піонерський. Тому увесь матеріал цієї книжки зложений з огляду на піонерський табор. Але в кожному розділі подано зауваження щодо замін та ріжниць між цим та іншими типами таборів.

Ч. 2. Дівочий табор в Солочині на Закарпатті, 1934.

ІІІ. ПІДГОТУВАННЯ ТАБОРУ.

«Пластун словний».

Успіх табору найбільше залежить від доброї підготовки його. Напр. скільки неприємних хвиль дас затоплення табору, побудованого над річкою чи потоком, що після кожного дощу розливається; або як погано впливає на здоровля учасників перебування в таборі, де немає доброї чистої води на пиття; або скільки зайвої праці прибуде пластунам, коли погано наладнано постачання продуктів до табору; або коли в останні дні табору не стає грошей на заплачення всіх видатків.

Підготовчу працю може вести або провідник, або окремий гурток, спеціально для того призначений т. зв. організаційний. Менші (курінні) табори лішче провадити провідникові тої пл. частини, що уладжує табор (курінний). Для більшого табору (напр. окружного) треба вже запросити на провідника (команданта) якусь досвідчену особу. Табор треба зачати підготовляти завчасу й ось про що треба памятати:

1. Місце під табор: знайти та розвідатись про умови таборування.

2. Технічне підготування: забезпечити таборище (довіл власника ґрунту), зібрати зголошення учасників, підібрати таборовий провід (булаву), інструкторів та персонал, переглянути та доповнити інвентар і таборовий виряд.
3. Фінансове підготування: як добути гроші на табор, кошторис (оплата та видатки), як добути гроші для біdnіших пластунів. Стягнення оплат.
4. Програмове підготування: ціль та програм табору, розподіл часу й праці.
5. Таборовий виряд (окремі пластуни, провідник, пл. відділ). Таборове начиння й приладдя.

1. Місце під табор.

Організатор табору (проводник чи організаційний гурток) збирає інформації між пластунами, що добре знають країну, де приблизно можна знайти відповідне місце для табору (якщо табор не робиться на постійнім таборищі). На весні пластові гуртки роблять в тій околиці прогулки, оглядають місця, що надаються на таборище та рівночасно довідуються:

1. Кому належить вибране місце;
2. Де, в кого (краце у селян чи в місцевій кооперативі) та за яку ціну можна купувати молоко, масло, сир, яйця, бараболю та іншу городину, а також хліб, муку, мясо, сало тощо;

3. Де найближче можна дістати: будівельний матеріял (дошки або окрайки на підсади, тички), солому або сіно для сінників, дрова. Розвідатися, що можна позичити, а що можна купити та за яку ціну й де, а рівно ж — чи не можна було б у лісі коло табору пластунам самим нарубати дров та матеріялу (тички, щогла, тощо) та до кого треба звернутися по дозвіл.
4. Як прийдеться постачати до табору продукти та як привезти й відвезти матеріял і скільки це коштуватиме.
5. Де є найближчий лікар, аптека, пошта (телеграф), залізнична чи автобусова стація.

Ідеальним було б таке місце:

1. Сухий луг або пасовисько, рівне, трохи похиле (щоб дощева вода не заливала таборища), де б можна було вигідно розіставити шатра у формі підкови чи кута. Ліпше з пісковим підложжем, бо на каменистій землі тяжко будувати шатра. Так само не добре ставити шатра під каменистими горбами, чи глинкуватими схилами, де падає каміння чи ссувається глина. Вистерігатися вогких лугів та мочарів, щоб не докучали комарі й учасники не хорували на пропасницю (малярія).

2. Багато сонця; якась природня охорона проти північного вітру (ліс, гора).

3. Близько потік, ріка або озера (іде-

альна віддаль коло 100 м), але без небезпеки, що велика вода заліє таборище.

4. Місце для вмивання, купання — з пісковим дном — і для пливання, де б можна було зробити місток для скакання в воду чи пристань для човна.

5. Вода на пиття з джерела або кринички близько табору.

6. Місце на кухню трохи далі від табору, стало в тіні, найліпше коло води з вигідним місцем для миття начиння та прання (нижче місця купання!).

7. Грище принаймні 50×50 кроків недалеко табору.

8. Зараз же за таборищем ліс — ліпше шпильковий, де є досить палива та таборового матеріалу.

9. Далі від осель і фреквентованих доріг, щоб непрошені гості не перешкоджали таборовому життю, але в мальовничій здоровій околиці, по можливості з розглядом на край.

10. Недалеко від місця, де можна купувати харчі (приблизно пів години ходу) та де є пошта, лікар (не далі 1 год. ходу) й недалеко від залізниці чи автобусової лінії.

Коли вже вишукано місця, що надаються для уладження табору, та зібрано всі потрібні інформації, організатори табору вибирають остаточно найліпше та найвигідніше місце й приступають до діального підготовання табору.

2. Технічне підготування.

а) Організатор табору.

1. Відповідно до того, кому вибране місце належить, організатор табору подає прохання, чи хтось особисто відвідає власника ґрунту, і старається дістати дозвіл на користування вибраним місцем. Землевласникам треба пояснити, що таке табор, як таборується, як довго триватиме табор, забезпечити, що пластуни нічого не пошкодять та евент. запропонувати поміч пластунів: напр., що пластуни поможуть господареві зібрati сіно з тaborища тощо. Ліпше взяти писемний дозвіл, де треба зазначити всі умови, час тривання табору та оплату, якщо власник її жадає.

2. Дістати дозвіл у власника лісу на рубання дров та тичок в лісі коло табору. Коли це неможливо, тоді на підставі зібраних уже інформацій замовити все там, де це дешевше, та докладно підготовити вчасну доставку матеріалу до табору.

3. Найпізніше один чи два місяці перед початком табору оголосити пластунам (чи пл. частинам) місце, час та умови тaborування: таксу й виряд окремих пластунів (пл. частин) та чи число учасників табору обмежене. Оголосити це на таблиці в домівці, в часописах, прихильних пл. рухові, й у своїм власнім, або повідомити листовно.

4. Запросити провідника (команданта) табору.

5. Зібрати писемні зголошення в підписами батьків.

У зголошенню до табору треба зазначити всі умови приняття, напр.: кожний учасник мусить мати приписаний виряд; зобовязується виконувати всі таборові приписи; за грубу провину, чи повторення провини супроти таборових приписів може бути виключений з табору без повернення оплати за решту днів; так само не буде повернена оплата тим, що передчасно відійшли з табору й не зголосили цього вчас; батьки можуть відвідувати табор лише в неділю або свято, перебуваючи найдовше 12 годин. Батьки мусять своїм підписом ствердити, що з усім цим погоджуються й зобовязуються заплатити наперед усю таборову оплату. Такі зголошення, де б усе це було зазначено, найкраще видрукувати. Організаторові табору лишається вільна рука зложити зголошення відповідно до умов таборування та ріжних місцевих умов.

6. В порозумінню з провідником табору запросити таборового лікаря, розділити таборові функції (обовній, інструктори і т. ін.) та подумати про інший персонал (напр. кухар).

7. Зробити перегляд таборового інвентаря та направити начиння й приладдя. Списати й придбати річі, що бракують: що треба — купити, що можна — позичити. Евент. повідомити окремі пл. частини, про що кожна окремо ще має подбати.

8. Зробити список продуктів, що їх треба привезти з собою й перед від'їздом до табору закупити.

9. Зробити перед відїздом лікарський пе-
регляд (або кожний подасть виказ лікар-
ських оглядин) усіх учасників та зважити їх.

10. Коли батьки пластунів ще не поін-
формовані про табор, то скликати сходини
батьків, на яких провідник табору пояснить
їм значення й програм табору та терпеливо
відповість на всі запитання — а буде їх
багато ріжних!

11. Нарешті докладно обдумати й вибрати
найдешевший та найліпший спосіб, як за-
веати пластунів та речі до табору, й відпо-
відно до того все зарядити: виробити знижку,
замовити окремий вагон чи автобус і т. д.

12. Провідник пластової частини, що не
уладжує сама табору, а бере участь у біль-
шім, мусить вчасно оголосити організаторові
табору число тих, що йдуть з його куріння
до табору.

На закінчення технічної підготовки ли-
шається ще оголосити пластунам місце збірки
перед відїздом до табору, а організаційному
гуртку спакувати й відправити до табору
таборове приладдя, начиння, продукти тощо.
На поміч йому можна закликати ще один
гурток. Якщо до табору недалеко і є можли-
вість найняти тягарове авто, що буде кош-
тувати дешевше, ніж залізниця, то з цього
треба скористати, бо по дорозі можна при-
брести дещо ріжного таборового матеріялу,
що замовили вже раніше на місці. З автом

краще послати 2—3 зручних сильніших пластунів.

До малих сталих таборів найкраще приймати не більше 30 пластунів. До мандрівного табору не більше 7 осіб. Коли цілий курінь хоче брати участь у мандрівнім таборі, то краще, щоб кожний гурток вибрав собі іншу дорогу. Добре було б також загальний плян тих мандрівн. таборів звязати так, що б у кількох місцях дороги всіх гуртків сходилися, себ то, що б усі гуртки час від часу зійшлися на стрічу, де могли б день чи два спільно відпочинути, а потім знов окремо мандрувати далі.

Брати до табору молодь, що ще не була в пласті, не радимо. Ліпше раніш відбути з ними вишкіл у гуртку, і тільки тоді приймати до табору. Коли таких кандидатів є багато, то краче зробити для них окремий пл. відпочинковий табор.

б) Окремі пластуни.

1. Кожний окремий пластун перш за все вирішує, до якого табору хоче йти: до стального, чи мандрівного.

2. Переглядає таборовий і пластовий виряд та доповнює, що бракує, або направляє.

3. Подає курінній команді зголошення до табору з підписом батьків.

4. Вносить таборову оплату: все нараз на початку табору, чи ратами протягом зими та весни.

3. Фінансове підготування.

«Пластун ощадний.»

Було б бажано, щоб кожний курінь мав свій т. зв. таборовий фонд, до якого вкладав би всі, або певну частину своїх заробітків, членських вкладок, дарів. З таборового фонду в першу чергу покривалися б видатки на загальний таборовий виряд (шатра, таборове приладдя й начиння, спортивне приладдя), потім на заплачення такс за бідніших членів куріння й нарешті на зліпшення харчування всіх учасників табору. Варто б також певну частину таборового фонду щороку відкладати на закуплення постійного таборища та вибудування тривалих таборових будівель.

Протягом цілого року провідник (курінний) мусить дбати про зрист таборового фонду й про те, щоб цілий курінь, або його окремі члени при кожній нагоді його поповняли. До цього дуже добре надаються ріжні пластові свята, імпрези, публичні виступи та змагання, на яких вибирають вступне. Можна видати гарні листівки, що їх нарисував котрийсь член куріння, з спеціальним призначенням прибутку на таборовий фонд, і заохотити кожного члена куріння продати тих листівок якнайбільше, й т. ін. Головна річ—добра організація, а тоді кожне підприємство дасть якийсь прибуток.

Такі видатки, як оплату за подорож до

табору та таборову оплату треба призначати всіх пластунів платити самим. Тому треба звернути увагу на те, щоб усі пластуни завели щадничі книжечки й постійно заохочувати, щоб заощаджували місячно певну суму; час од часу можна це перевіряти на сходинах гуртка. Щадничі книжечки особливо помогуть тим пластунам, що мають бідних батьків, які не змогли б нараз заплатити цілу суму за побут дітей у таборі.

Коли є дуже бідні пластуни, то провідник мусить пішукати відповідний спосіб для здобуття потрібних коштів, чи для кожного окрема, чи для всіх спільно (дари, стипендії, збірки тощо).

Відповідно до місцевих цін продуктів треба вже наперед обрахувати пересічну денну оплату за особу й на підставі цього та числа днів тривання табору обрахувати загальний кошторис. Таборова оплата в цілості йде на купівлю харчів та удержання пластунів у таборі. Оплату за подорож може платити кожний окремо, або можна її зарахувати до таборової оплати відповідно до того, чи пластуни зїздяться з ріжних околиць, чи всі разом їдуть з одного місця.

В мандрівнім таборі вже інший обрахунок: до коштів на харч та удержання треба додати видатки на залізницю, пароплав, автобус, оправу човнів (у воднім таборі) тощо, відповідно до наперед виготовленого пляну подорожі.

4. Програмове підготування табору.

а) Провідник табору.

1. Програм треба укладати відповідно до числа учасників, їх віку, розвитку, пластового знання, часу тривання та роду табору.

2. Провідник мусить добре подумати над тим, яких помічників та інструкторів собі вибрати. Що може у таборі провадити та робити сам, а що може доручити іншим та що з пластового програму хоче перебрати.

3. Відповідно до того складає таборову бібліотечку: пластові підручники, зокрема ріжних пл. уміlostей, природничі книжки (як пізнати гриби, рослини, пташок, звірят), краєзнавчі книжки, підручники ручних праць (столярство, вишивання, вирізування, випалювання), підручники спорту (руханка, легка атлетика, водні спорти), підр. фотографування тощо.

Придбає мапу околиці табору.

4. Мусить розвідатись про історичні місця в даній околиці та приготувати собі концепти оповідань з історії тих місць. В стаїах таборах можна це уложить до програму ватер, а в мандрівних розповідати під час походу, їзди в потязі та інші.

5. Вибрали роди ручних праць.

6. Розділити, що надається робити перед полуднем від 8 до 11 год., що пополудні від 3 до 5 год., що ввечері від $5\frac{1}{2}$ до 7 год. Які завдання дістане гурток, що має в той день

вільно для прогульки. Як краще використати час після вечері. А вже відновідно до того зложити окремі dennі программи на протяг цілого табору. Добрий провідник завжди їх зложить ще дома, бо знає, який дорогий час бував завжди в таборі.

7. Подумати про програму в непогодні й дощеві дні та про скількість, місце її програму ульок з табору.

8. Число ватер (на найбільше 2—3 тижнево) та програм їх, щоб вони мали певний характер, напр.: в день проголошення самостійності, в ювілейні дні наших героїв і т. д.; рівноож веселі ватри з нагоди присяг, закінчення табору й т. ін.

9. Як використати час у мандрівнім таборі коли йдемо, коли їдемо. Треба памятати, що мандрівний табор робимо не тільки для розваги; він мусить дечому й навчити. Під час мандрівки треба звертати увагу навіть і на ті, здавалося б, найзвичайніші речі. На місці таборування треба прийти вчасно, щоб був ще час поставити шатра, поки впаде роса, та зварити вечерю.

Докладно про програму табору на стор. 51, розділ 5.

б) **Окремі пластуни.**

Обовязком кожного пластиuna є відбути хоч один табор. Хто хоче їхати до табору, мусить перш за все зложить перший пл. іспит, справити повний пл. однострій, заощадити досить грошей на закуплення таборо-

вого виряду й на таборову оплату та зголосити курінній команді готовість до першого пластового табору.

Хто вже відбув перший табор і навчився дещо до другої пл. проби, докінчує підготовлення до неї на основі приписаного програму й до другого табору іде вже, як пластун-розвідчик, і т. д.

5. Таборовий виряд.

а) Окремі пластуни.

До сталого табору треба брати: повний приписовий пластовий однострій, особисті документи й пластову виказку. Дві-три денних сорочки (дуже вигідні з короткими рукавами), 2-3 коротких спідніх штанів, 1-2 зміни нічного білля, 4 пари вовняних скарpetок, светр, 2 рушники, 6 хустин до носа, 2 вовняні коци, 2 простирала, сінник. Мило, щітку й пасту на зуби, гребінець, дзеркальце. Щітки на одяг, щітку й пасту на черевики. Літрову ідунку з алюмінію з покришкою, $\frac{1}{2}$ літрове алюмінійове горнятко, ложку, виделку і пл. ніж. Шитво (білі й чорні нитки, голки, гудзики тощо), ножички та резервові шнурівки. Сірники, свічки, клубок сильного шпагату. Записник, олівець, зошит. Свиставку, компас, а як можна, то й мапу околиці. Електричну лампку. Не зашкодить узяти: шатро, годинник, фотографічний апарат, далекогляд, барви для малювання, листовий папір, поштові марки, музичні

інструменти (гіари, мандоліни) товариські гри. Бажано, щоб у таборі було як не два, то хоч одно коло. Коли хто бере з собою до сталого табору ще свої харчі, то ліпше за- пакувати їх у деревляну коробку, що з неї можна потім зробити стіл у шатрі, чи використати при робленню ріжних прикрас у таборі, тотему, таборової таблиці тощо.

До мандрівного табору треба вибрати з вищепереліканих речей тільки найнеобхідніші, відповідно до умов мандрівки так, щоб разом з необхідними харчами на півтора дні цілий наплечник важив не більше як 15—20 кг. З харчів добре брати: цукор, чай, чоколяду, сухарі, коржі, вужену солонину, а решту відповідно до того, що в дотичній місцевості можна або не можна дістати.

Речі в наплечник треба складати завжди порядно й звикати вкладати все на своє раз призначене місце. Тоді не будеш півтори години шукати мила по цілім наплечнику і не будеш змушеній, перевернувши все та не знайшовши його, виймати все з наплечника й знов його пакувати. Такі речі, як щітку для черевиків, не можна пакувати разом із хлібом або маслом. Всі речі треба посортувати відповідно до вжитку, дрібніші вложить в торбинки і пакувати все на своє стало місце. Такі речі, як муку, цукор, добре також вложить в окремі торбинки. Наплечник мусить добре прилягати до спини й не муляти. Тому при пакуванню краще не ставити наплечник на землю, а покласти, і в такім положенню пакувати в нього речі. В тім місці, де він прилягає до спини, покласти мягкі речі: коц, светр, білля й. т. ін. На спід класти тяжкі речі, а наверх лекші. Вживати наплечника приписаної форми. Практичні наплеч-

ники для мандр. табору звичайні великі, розміру 50 × 50 см. з трьома кишенями. Не брати непотрібних речей, що є лише тягарем.

б) Провідник табору.

Крім згаданих речей бере ще: прапор, таборовий денник, касову книгу, невеличку касу на гроші (до сталого табору!), розклад потягів, відригний блок, самопишуче перо, червоний та синій олівці, ріжнобарвну крейду, кілька аркушів канцелярського та досить звичайного паперу, компас, барометр, термометр, лупу, фотографічний апарат, далекогляд. Зброю можна брати лише тоді, як має дозвіл.

в) Курінь, що таборує. (Приблизно 30 осіб).

1. Шатра. Найліпше одно на двох пластиунів. Крім того добре мати одно чи два більші, в яких можна в погану погоду працювати, вправляти чи обідати (гангар), або покласти ватру (індіанське, т. зв. «ті-пі»).

2. Таборове приладдя. Брати відповідно до числа учасників. На кожний гурток має припасти: більша пилка (така, щоб можна було вжити при змаганню в пилинню дров), шнур (15 м), лопатка, прапорці для сигналізування, 3 пл. сокирки, 2 кліщів, молоток.

Крім того бере курінь ще ріжне приладдя для загального вжитку, потрібне при будуванню табору й при ріжних таборових працях, як от:

2 великі пилки. Найкращі т. зв. дугові (1 метр або 75 см завдовшки).

1 пилку столярську. (Після скінчення праці не забудь її увільнити!)

2 малі пилки для ручних праць. (Коли шилка затупиться та погано ріже, то її перше треба «розвести», а потім нагострити).

2 великі сокири для рубання дров та забивання кілків у землю.

Пластову сокиру мав би мати кожний другий пластун. На кожному кроці буде потрібна. Сокиру, так як і інше кожне приладдя, треба шанувати. Ніколи не засікай у землю, а завжди лише в дерево. На землю або в траву не кидай. Поліна рубай завжди скісно. Гіляки ніколи не обтинай проти напряму, а завжди в напрямі росту. Навчися гостріти сокиру не лише на круглім брусі, а й на звичайнім каменю з ріки, але мусить це бути досить гладкий і не дуже твердий камінь—пісковик. Щоб сокира не злітала з топорища, треба її заклинувати. Клин завжди мусить бути з сухого, твердого дерева. Ніколи не забивасмо його між топорище й сокиру а в щілину в топорищі. Щоб топорище не розсихалось, варто намочити його в конопляній олії. Топорище завжди робимо з твердого дерева (бук, граб, ясінь).

Для забивання кілків у землю краще зробити **довбню** (переріз 20 см, а висота 30 см.).

2 молотки та троє **кліщів** (крім тих, що має кожний гутрок). Одні кліщі звичайні, а другі такі, щоб можна було різати дріт.

Ніж пластовий мусить мати кожний пластун. Пластового ножа ніколи не встремляй у землю. Як хочеш вичистити, то краще постругай ним кусень тріски. Не стромляй до вогню, не закручуй ножем гвинтів та шруб, не бий по ножі молотком, коли хочеш розколоти дерево. Не гостри на горнятах, а завжди лише на бруску чи на підходящім камені з ріки. Брускі намочи, а ніж, коли гостриш, тримай трохи похило до бруска.

2 струги. Дуже зручний прилад, але не забувай, коли ховаеш, замотати папером або ганчіркою,

щоб хлощі не порізались, коли будуть шукати щось серед приладдя.

2 ріжні гибляки для столярки та ручних праць. Подивись до столярського підручника у пластовій бібліотеці, як з ним треба поводитись та як його вживати.

4 ріжні свірники (сверла) для дерева.

Долото — краще 2: одно вужче, друге ширше.

Долотце на закручування шрубок та гвинтів.

Пилники: тригранний і плескатий на залізні прилади, сокиру, пилку тощо, та 2 ріжні на дерево.

Складний пашір (гласпапір) кілька аркушів ріжного гатунку.

Цвяхи коло 5 кг ріжної величини (8, 6, 4 см довгі й дрібні).

Шрублі з кільцями (напр. на щоглу на прапор).

Дріт. Ціле коло не дуже грубого, дротярського.

2 клубки ріжного шнагату.

Кілька шнурів (15 м. довгих, 18—20 мм грубих) на перетягування. Кінці шнурів треба пластовим способом забезпечити, щоб не розкручувалися. Краще їх натерти олією, тримати їх в сухім місці й не совгати по піску.

Це лише найнеобхідніше. Чім більше ріжного приладдя, тим лішче можна провадити ріжні праці.

3. Спортивне приладдя. Спис, диск, куля, (3—5 кг), сітки й мячі для мячевих ігор, шнур на ласування, луки й стрілки, спортивні човна і т. ін. — власність куріння та окремих пластунів. Добре також мати медицинбал. Скочню та стояки зробимо вже на місці. Так самостріли для луку, а також і луки привчити пластунів робити самим.

4. Книжки (див. стор. 20 розділ 4а.) й мапу околиці табору.

5. Аптечку. (Склад пластової аптечки подано майже в кожному пл. підручнику.)

6. Кухарське начиння. Цілу піч, або її частини: плити, духовку для смаження, рури для диму (приблизно 2 метри) дверцята й ґратки під жар. 3 казани, 2 великі 15літрові горці, 3 каструлі ріжної величини, все з покришками. Горнятко на масть, 2 джбани для ношення молока, пательню, 2 відрі на воду, 2 великі кухонні ножі, ріжні ложки, валок (качалку), цідилка, тертку, коробки на коріння (перець, кмін) й сіль, 3 яєчка на чай, појотняні торбинки на продукти, кошик на городину, кілька стирок на начиння, віхтів та кілька кіл мила.

Це начиння приблизно на 30 душ. Коли в таборі є більше учасників, то напевно мають кухаря, а той вже знає, скільки та якого начиння потрібуватиме.

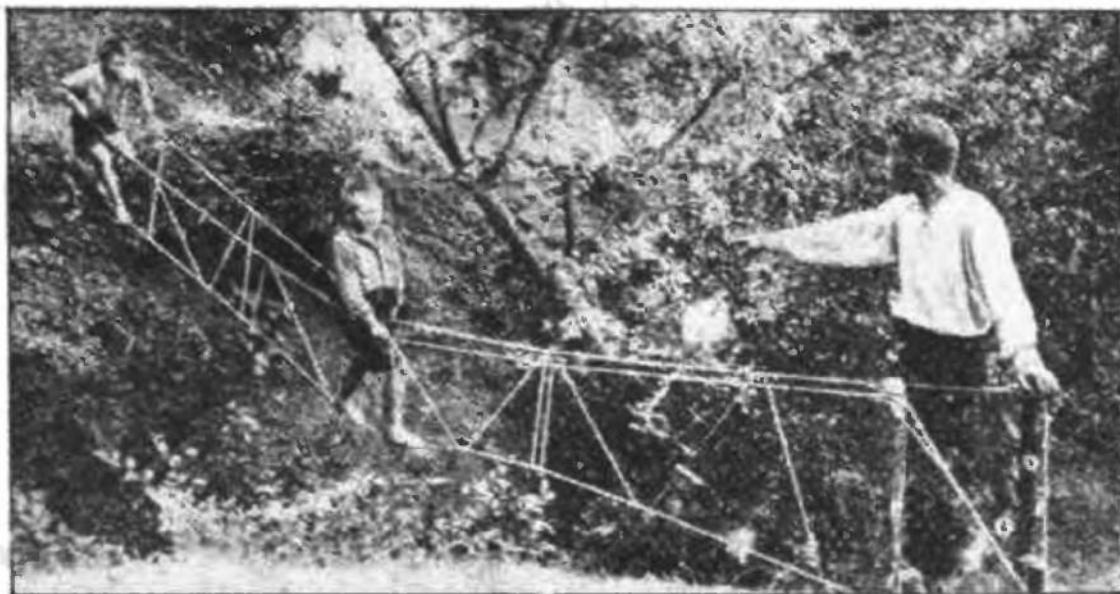
Незабути купити папи (дъогтьований папір) на накриття над кухнею.

Коли криниця далеко від табору і воду на пиття треба носити, то краще для того мати 2—3 пляшки заплетені в кіш т. зв. деміжони.

7. Продукти, що не псуються, ліпше взяти з собою до табору зразу всі: риж, горох, крупи, фасолю, чай, каву, какао, солонину, й т. ін.

Перед відїздом треба все пильно спакувати до більших скринь. Скрині мають бути з доброго матеріалу, щоб їх потім у таборі можна було вжити, як кухонні шафи та підставки під столи. (Див. стор. 36 «Кухня»).

У весь таборовий місток треба тримати в якнайбільшім порядку та шанувати Його. Провід табору зробить добре, коли випише правила, як треба поводитися з начинням, приладдям тощо. Добре також доручити самим пластунам намалювати образки, з чим і як можна поводитися та як не можна. Ці образки виставити в таборовім музею (див. стор. 98) і при кожній нагоді звертати на них увагу пластунів.

Ч. 3. Мотузяний місток через яр у таборі
в Т. Реметах, 1927.

IV. ПОЧАТОК ТАБОРУ. (ПЕРША ПРАЦЯ).

1. Приїзд до табору.

На кінцевім двірці мусить чекати авто або фура, що їх організаційний гурток уже наперед замовив. Організаційний гурток, а якщо треба, то й помічний гурток, зложать усі речі на авто або фуру і, як в місце, то й клунки слабших пластунів, а то й усіх, що б пластуни прийшли до табору непотомлені. На табориці треба всі речі зложить в порядку на однім місці, але не там, де будемо будувати шатра, щоб не перешкоджали в праці, забезпечити на випадок наглого дощу і, якщо це не пізно, то негайно взятися до будування табору. Коли таборовий матеріал ще не готовий, то на першу ніч треба поставити тимчасові шатра просто на землі, але також остеронь від дефінітивного місця табору й сховати до них особисті речі пластунів. Решту речей варта прикрити великим шатровим полотнищем.

По скінченню цієї праці послати окремі гуртки по матеріал. Одних по дошки, других по солому, інших з лісником у ліс по кілки, тички та щоглу. Провідник мусить за всім пильно доглядати. Варто, щоб осо-

бисто доглянув за гуртком, що рубає в лісі та постарається навязати добре стосунки з лісником. Перший день пластуни йдуть з власних запасів, але на вечерю варто зварити молоко або чай. У випадку непогоди, коли на таборищі немає сталої таборової будівлі, краще першу ніч переспати десь у селі (напр. у школі) й там же зложить на першу ніч усі речі під опікою пластуна.

2. Обов'язки провідника в перші дні табору.

Першого ж дня провідник докладно оглядає таборище та разом з обозним визначує план табору. Шатра по можливості розміщують великим півколом з командантським шатром посередині, звідки зразу можна бачити цілий табор. Вхід до табору вибирають так, щоб кожному, хто приходить до табору, був з того боку найліпший погляд на нього. Потім провідник доручас обозному розділити матеріял і приладдя та наглядати за першою працею, а сам у той час іде відвідати старосту найближчого села, вчителя, лісничого й зголосує початок і час тривання табору на сільськім уряді та на жандармській стації (коли далеко від табору, то повідомляє поштою).

Усіх грошей не слід тримати в таборі. Лишити суму, потрібну на день-два, а решту вложить на книжку поштової щадниці.

Далі провідник табору, або інтендант (можна послати когось іншого) змовляє ціну продуктів (хліба, масла, молока, яєць, мяса, городини тощо) — краще в місцевій кооперативі — та умовляється про доставку їх до табору. На відбір купованих речей ліпше завести книжку.

Ще того ж дня провідник мусить зорієнтуватися в близькій околиці табору, а по можливості й оглянути її.

3. Розподіл першої праці.

Відновідно до пластових уміlostей, чи просто на підставі звичайного поділу куріння на гуртки, розділяє провідник усіх учасників на гуртки й кожному з них призначає якусь окрему працю та визначає час, коли вона має бути виконана.

Меншу працю можна доручити окремим особам чи меншим гурткам.

Не дозволяти ні кому, поки не закінчено будування табору, ходити босоніжс.

Першого дня треба збудувати провідницьке шатро, поставить щоглу та зачати будувати пісади під шатра й накриття для кухні. Також первого дня призначити двох пластунів, щоб зробили латрину. Другого дня докінчити будування шатер, печі, зробити льох і магазин та поставити гангар. Третього дня остаточно докінчити кухню, упорядкувати місце для купання й місце під ватру. 4-го дня зробити тaborову браму,

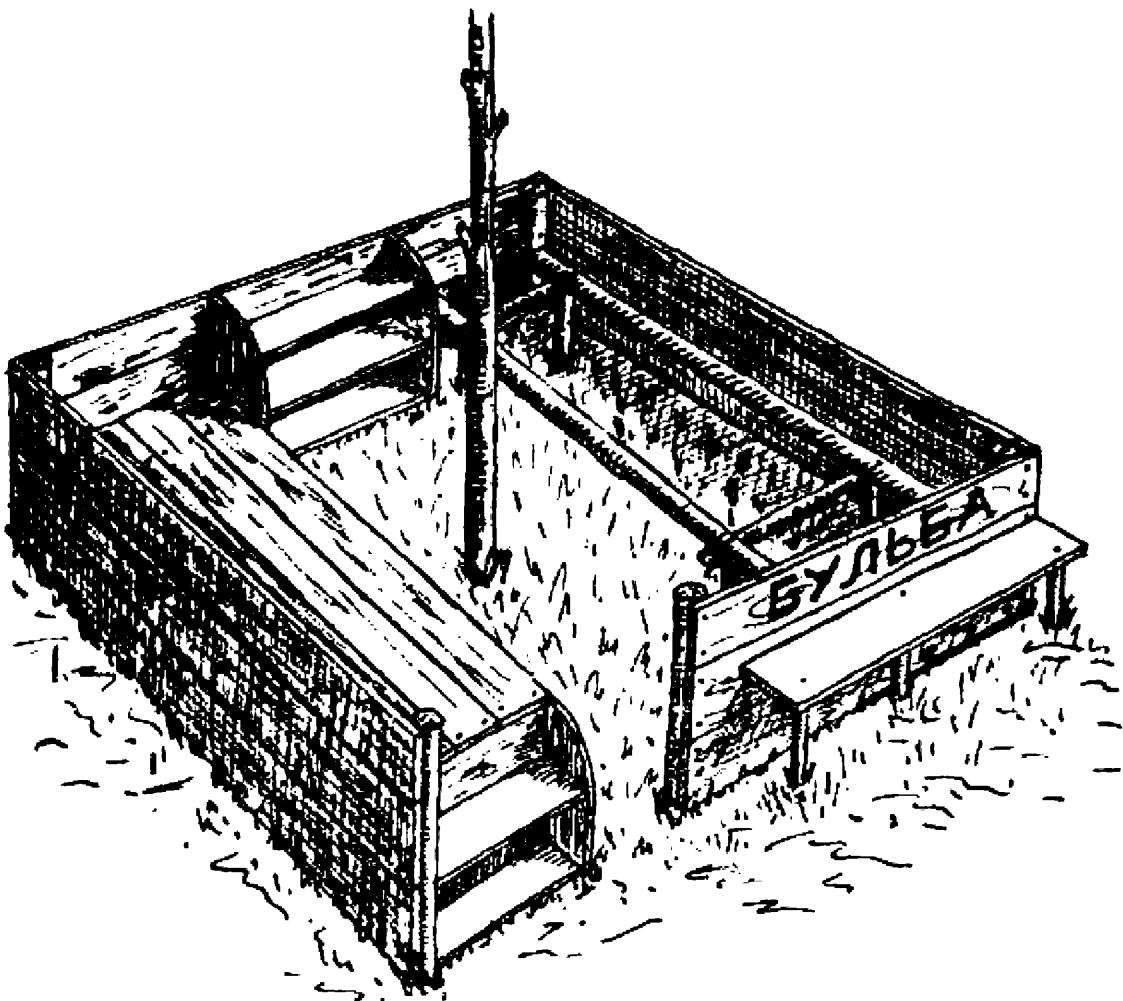
таблицю на оголошення, метеорологічну стацію, таборовий тотем і місце для провідника під ним і т. ін. Даліші дні вже роблять ріжні прикраси тощо. Провідник сам за всим дотримується, щоб мав перегляд праці, й уважає, щоб усе виконували точно та вчас. Може помогти в праці де треба його досвіду, але не сміє бути безрадним чи нерішучим, бо це дуже погано впливає на молодь.

4. Будування табору.

Шатра.

Є багато ріжного роду шатер. Кожне має свої вигоди й невигоди. До сталого табору надаються ріжні, але до мандрівного табору найліпше надаються т. зв. автрійські шатра, (на 2—3 особи), що складаються з двох полотнищ. Кожний пластун несе одно полотнище, що ним може під час походу в дощ прикритися. Докладніше про це в «ІІ. і ІІІ. пробі» В. Кархута. В мандрівному таборі шатра ставимо просто на землі, бо мають служити лише на одну ніч. Але у сталому, де пластун живе в шатрі цілий місяць, може побажати собі деякої вигідності й не пошкодувати більшої праці для збудування шатра з підсадою. Вимагатиме це більше праці, але це власне має своє виховуюче значення, бо пластун пізнає її вартість, коли добре виконана, та вартість своєї зручности.

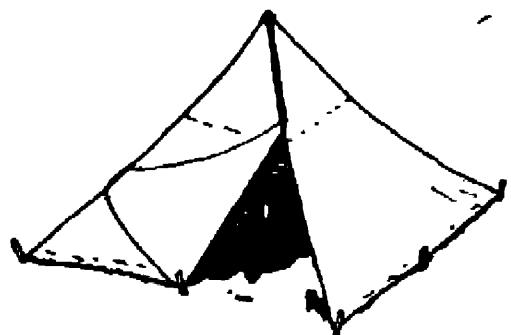
Пісади можна робити з ріжного матеріялу: з дощок, окрайків, плоту, матерії. Най-

Ч. 4. Пісада.

ліші та найкращі звичайно деревляні з дощок або окрайків. (Див. рис. 4). Найпрактичніші пісади 80 цм високі, але все залежить від кількості матеріалу. Коли його мало, то вистачають пісади й 40 а то й 30 цм заввишки. Робимо їх так: зіпняте шатро натягаємо на землі й визначуємо чотирикутник, який воно займе. У всіх чотирьох кутах забиваємо кілки відповідно до висоти пісади, але не точно в кутах, а яких 5—7 цм в напрямі до середини. Це тому, що до кілків приб'ємо дошки, а шатро ще мусить потім своїм долішнім краєм охоплювати пісаду. Долішню дошку варто трохи запустити в

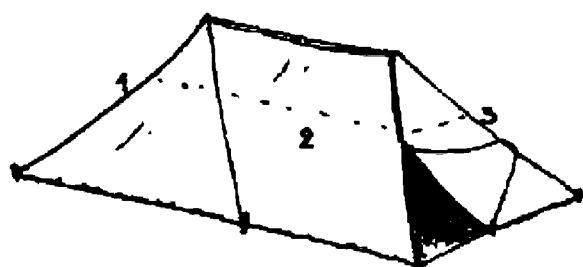
ШАТРО.

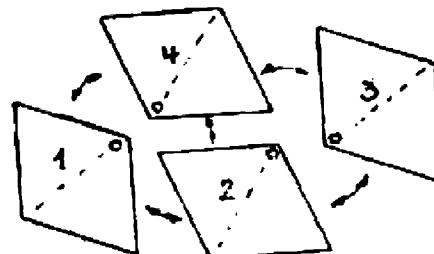
З ДВОХ ПОЛОТНИЩ.

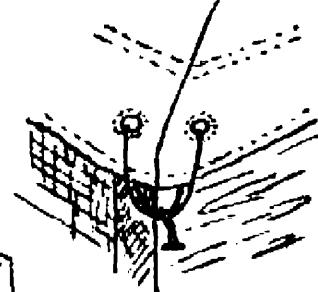
КІЛОЧКИ СКІСНО!

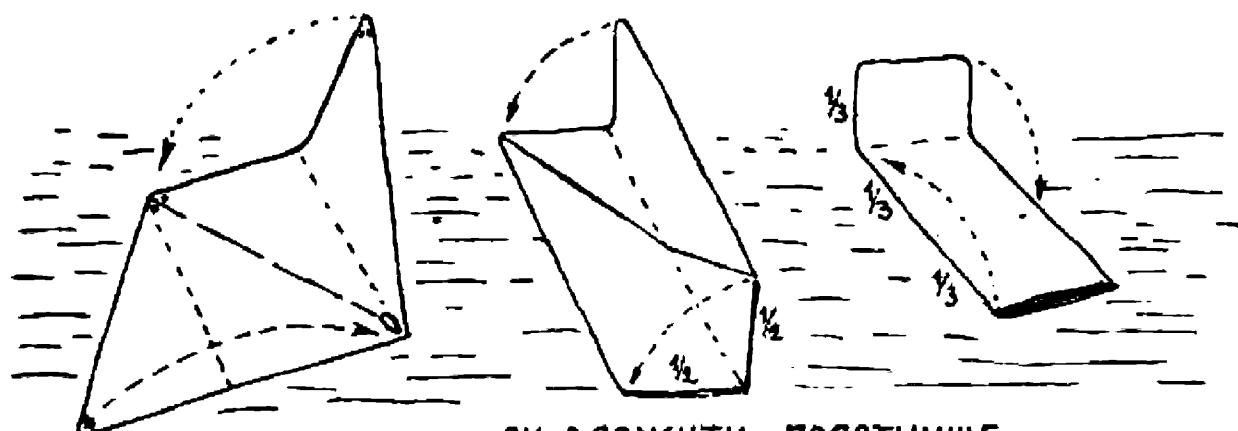
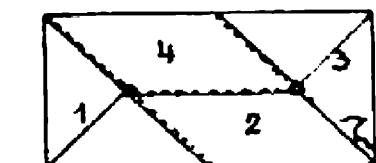
З ЧОТЫРЬОХ ПОЛОТНИЩ.

ЗЕМЛЮ З РІВЧАКА
ПІД ШАТРО!

ЯК ПРИБИТИ
ДО ПІДСАДИ.

ЯК ЗЛОЖИТИ ПОЛОТНИЩЕ.

Ч. 5.

землю. Там, де шатро відчиняється, треба зробити вхід. Шатро прибиваємо до пісади грубими, але короткими, цвяхами (за пінур-

ки) а потім зводимо чи одним кілком посередині, чи кількома палицями, що виходять з рогів підсади й сходяться всі разом угорі. Перший спосіб вигідний тим, що до кілка можна забити цвяхи й вішати на них речі, але при другім способі є більше вільного місця в шатрі. Довкола шатра треба викопати рівчик, а землю притоптати між рівчиком і підсадою. Воду з рівчачка коло шатра треба відвести вбік. На зовні треба, щоб усі підсади були однаково високі, але внутрішнє зарядження шатра залежить вже від особистої винахідності та смаку його мешканців. Якщо обидва мешканці шатра великі, то ліжка ліпше вмістити рівнобіжно на лівім та правім боці. Якщо ж малі, то можна ліжка поставити під задньою та бічною стіною ногами до себе. Спосіб будування ліжка і всього зарядження шатра лишити власній ініціативі мешканців, але щоб усе було акуратне й практичне.

Щогла на прapor.

Щоглу ставимо не серед табору, а на горішньому місці, бо серед табору, звичайно, робимо огнище. Викопуємо яму 60—70 см глибоку, грубий кінець щогли притягаємо до ями, кілька пластунів зводять тонший кінець у гору, а два інші придержують грубий кінець так, щоб він спускався до ями. Коли руками щоглу вже далі підносити не можливо, то робимо з двох палиць вилка і так остаточно її зводимо. Кілька пластунів

тримають щоглу так, щоб стояла прямовісно, а інші засипають яму камінням і землею та добре все затоптують. На горі її у висоті 1½ м від землі на щоглі закручуємо двоє шрубок з кільцями, а між ними натягаємо шнур у дві стальки. До шнура пришитий прапор. Таким чином прапор можна підтягати нагору й спускати. Можна прибити також кільце лише нагорі щогли, тоді шнур (також вдвосталь) робимо трохи довший і замотуємо внизу довкола щогли. Прапор опускаємо не нижче двох метрів од землі, щоб не замазався.

Таблиця на оголошення.

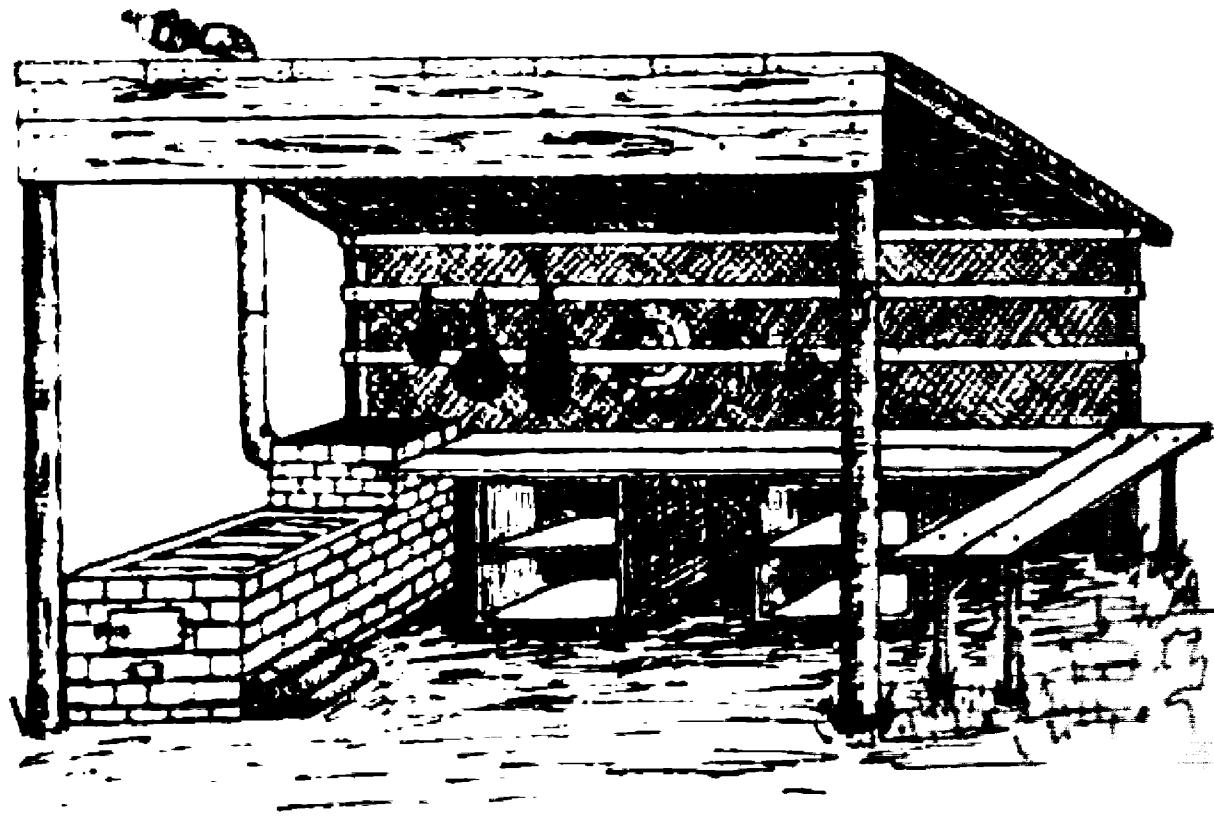
Не прибивати на щоглу, ліпше прибити на стовпчик коло провідницького шатра, або на іншому місці. Можна зробити змагання на виготовлення ліпшої й гарнішої таблиці. Найліпшу поставити в таборі, а решту виставити в таборовому музею. Таборових табличок краще зробити дві: на одній вішати таборові правильники, список таборовиків, і все те, що мусить висіти протягом цілого табору, а на другій денні прикази та оголошення на коротший час, тощо. Оберігати таблицю від дощу.

Кухня.

В майдрівнім таборі варимо страви на полевих огнищах. В менших таборах можна варити також на полевих огнищах, але ліпше мати добру кухню, щоб усюку страву можна було зварити скоро, добре й у потрібній кіль-

кости. У великих стаїх таборах добра кухня необхідна! Ріжні посеві огнища в стаїх таборах роблять більше для вирав. Найліпше місце для кухні десь у затінку під потоком, щоб сонце не пекло кухарів та щоб вода була близько. Кухня мусить бути з того боку табору, куди найчастіше віс вітер, щоб кухонні запахи й дим не пускали в таборі повітря. Про те, в який бік найчастіше віс вітер, краще розпитати місцевих людей.

В кухні мусить бути піч, досить великий стіл (або й два) та мисник або вішаки на начини. Над цілою кухнею конче треба зробити покриття. Близько кухні мусить бути сухий магазин та холодний льох.

Ч. 6. Кухня.

Піч можна або викопати в землі або вимурувати з цегли чи каміння. Як виглядають такі печі, див. рис. ч. 6. У великому таборі, де вариться багато, краще коло кухні зробити огнище, на якім можна варити все те, що не потрібувє пильної уваги. Напр. вода на миття начиння, чай тощо. Над таким огнищем можна зробити верклюг, щоб вішати казани (котли).

Стіл найліште зробити при помочі скринь, в яких було привезено до табору ріжне начиння. Робимо це так: скрині обертаємо боком і ставимо на кілки, забиті в землю. В середині робимо полиці де складаємо речі, або рештки страв. На скрині кладемо дошки й так маємо кухонний стіл.

Краще зробити ще один менший стіл, коло якого кухарі розділяють таборовикам страву.

Накриття. Накриття найкраще зробити так, як це видно з рис. ч. 6. Закупуємо 4 стовпця — два з них трохи нижчі, щоб дах був похилий. Вгорі до стовпів прибиваємо в усіх 4-ох сторін сильні латі, що тримають на собі цілій дах. Дах робимо або з дошок, або з папи (спеціальний дъогтьований папір, посыпаний піском). Під папу треба підложить кілька ширших латей, щоб не прогиналася й щоб й до них можна було прибити. Папа найвигідніший та найдешевший спосіб накриття.

Стіну за кух. столом краще також оббити

напою або дошками й зробити на ній полички або вішаки на підручне кухонне начиння. З інших трьох боків краще стін не робити, а у випадку потреби лише натягнути шаторове полотнище (в сильний вітер з дощем).

Магазин. В меншім таборі на зложення продуктів вистачає місце і в скриньках під столом у кухні. Але в більшім таборі краще для них мати сухий магазин. Найкраще поставити коло кухні високе шатро (або звичайне на високих підсадах), поробити в нім полиці й там тримати всі продукти, головно ті, що бояться вологості (мука, цукор і т. п.). Продукти, що можуть набратися од себе запаху, треба тримати далі один від другого.

Лъох. Молоко, мясо та страви, що варяться на довший час, треба тримати десь в холодку. Для того в таборі десь у холодку робимо

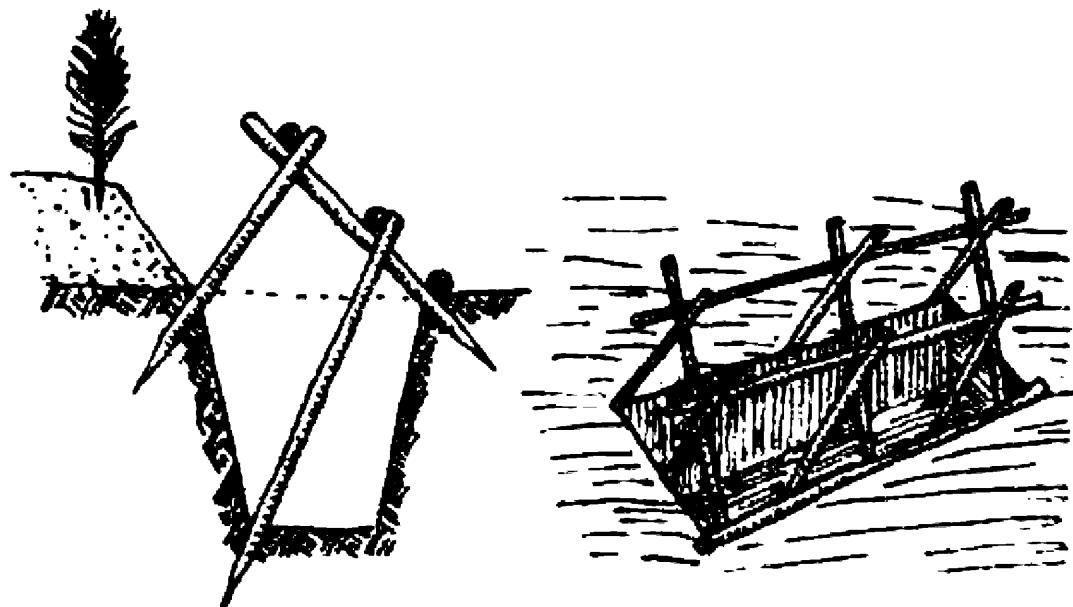

Ч. 7. Лъох.

льох. Краче під горою, щоб не треба було багато й довго над ним працювати. Не дуже далеко від кухні. Дно вистелити камінням чи посыпти піском. (Див. рис. 7).

Латрина.

Десь у гущавині, в напрямі, куди найчастіше віс вітер, але далі від кухні. Коли нема гущавника, то натикати довкола густо гиляк.

Ч. 8. Латрина.

Перше забити кілки й дошку, а потім викопати яму 1 м глибоку, 50—70 см широку, 1½ м довгу. Що-третій день або й частіше треба яму посыпти вапном.

Брама.

Спочатку спробувати зробити змагання на найкращий взірець брами в мініяюрі. На підставі найціншого проекту, що найбільше підходить до загального положення табору, зробити вже дійсну браму. Краще просту, але з смаком. Це залежить також від матеріялу, що є під рукою. Якщо його є досить, то добре зробити також огорожу довкола цілого табору.

Грище.

Близько табору на рівній соняшній площі зробити брамку для підбиваної. Визначити місце для скоків і т. ін., відповідно до того, які гри грають таборовики та які легкоатлетичні вправи роблять на грищі. Зробити скочию й стояки. Ціль для стріляння з лука треба зробити там, де не ходять люди, краще під крученою чи схилом.

Містки. Табори часто бувають за рікою чи над потоком, щоб не докучали непрошені гості. Але щоб до табору можна було дістатися, треба зробити міст. В залежності від величини потоку можуть це бути звичайні кладки чи й просто камінці (де м'яка вода), або висячі мости з шнурів (над глибокими ярами), або складніші містки з підпорами. Часом вистачає (де це дозволено) просто зрубати дерево так, щоб воно впало через потік, а до гілляк прибити поручча. Коло містка можна зробити також і браму.

Греблі. В потоках з м'якою водою й де це можливо (де потік тече в глибокім ярі) можна зробити греблю, яка затримувала б воду й витворила б так басейн для купання.

І місток, і греблю варто зробити зараз після вибудування табору в рамках вправ у піонерці.

Метеорологічна стація. На видному місці прибити коробку й завісити там барометр і термометр. Зробити стрілку на вітер. Спробувати зробити примітивне мірило сили вітру. Зробити табличку для щоденних записок та завести зошит для записування даних спостерігань. Доручити котромусь одному пластунові догляд за стацією протягом цілого табору. Мусить робити графікони, спостерігати хмарні, три рази денно записувати температуру та тиснення. (Подивись до підручника метеорології в таборовій бібліотеці).

V. ТАБОРОВЕ ЖИТТЯ.

Таборове життя можна розділити на такі дві основні частини: програмову й господарсько-адміністративну. Як одна, так і друга, є немаловажні й недогляд як в одній, так і в другій зменшують доцільність табору. Вони дуже тісно з собою звязані й командант мусить дуже уважати, щоб на некористь одної з них не забирати часу іншої праці для другої. Бо напр., коли погано поставлена справа з харчуванням, то це зараз же відбивається на здоровлю та працевдатності таборовиків. І навпаки, коли провідник надто багато часу й енергії віддає на господарську частину, то не матиме можливості досягнути поставленої собі мети в програмовій частині таборового життя, а саме вихованню молоді. А це ж власне головне завдання пластового табору.

Тому провідник ще перед табором мусить докладно все зважити й точно визначити програм табору в усіх його ділянках.

Та було б хибою думати, що в таборі до виховання спричиняється лише пластовий програм. Ні. Провідник табору використує всі сторінки таборового життя для цілей виховання. Бо пластове виховання, це не

є лише набування ріжних пл. уміlostей, а всесторонній розвиток усіх душевних та тілесних здібностей. Сюди належать ріжні добрі здібности людської натури, що розвиваються заведенням доброго порядку, чистоти та розважності в усіх ділянках таборового життя, товариське співжиття, а також праця та розвиток фізичний. Тому ціле таборове виховання й поділено на такі головніші групи: А. Порядок, Б. Здоровли, В. Праця (дух і тіло), Г. Товариське співжиття.

А. ПОРЯДОК.

I. Внутрішня організація таборового життя.

Таборовий провід складається з провідника табору (команданта), обозного й таборового лікаря. Провідник керує цілим табором, обозний його заступає, помогає йому та завідує таборовим майном і приладдям, а лікар в порозумінню з провідником дбає про таборовиків у своїм фаху.

У всіх таборах, як сташих, так і мандрівних, панує авторитет провідника. Тому може ним бути лише особа, що той авторитет має, або зуміє його витворити.

Інструктори, харчевий реферат (господар магазину, господар кухні, скарбник та інтендант), таборовий вартовий та інші функціонарі (напр., редактор таборового часопису) та їх помічники творять так званий

„булавний“ гурток. До булавного гуртка отже належить адміністрація табору, ведення занять, вправ, курсів. Ще першого або другого дня провідник табору переводить поділ таборовиків на гуртки по 7 осіб. Кожний гурток вибирає потім з поміж себе свого гурткового й назву гуртка. Гуртковий відповідає за свій гурток.

Кожний гурток по черзі має цілу добу (24 год.) таборову службу, що зачиняється після ранішнього звіту. Вночі вартиє, а вдень пильнує за порядком у таборі, помогає в кухні та дбає про дрова та воду для пиття. Гуртковий є заступником таборового вартового.

Таб. вартового призначає командант табору, так само на цілу добу. Це добра вправа готовості й порадності пластиuna, тому варто на цю функцію привчати тих, що хочуть складати ІІ. або ІІІ. пластову пробу. Таборовий вартовий слідкує за точним виконанням денного програму, за порядком та чистотою в цілім таборі, за тим, щоб у час був готовий обід та вечірня, робить збірку таборовиків, підносить та спускає прапор, здає звіт командантові табору та пише таборовий деник.

В малих та мандрівних таборах більшість цих функцій відпадає, бо провідник може або сам це все виконувати, або доручити одній особі кілька функцій.

Ще одна замітка щодо таборового порядку: не дозволяти, щоб таборовики зіздилися кілька день після початку табору та відхо-

дити декілька днів скорше. Це є маркірація та неохота співпрацювати при розбудові та збиранню табору. Такої «Шляхти тaborової» краще зовсім не приймати до табору.

Тaborовий правильник. Тaborове життя виходить за тим, що привичає пластунів дотримувати тaborових правил, порядку, чистоти та обережності. Тому краще зложити тaborовий правильник, виголосити його на першій збірці та вивісити на тaborовій таблиці. Ось про що треба зазначити в тaborовому правильнику:

Цений програм обов'язковий для всіх! Без дозволу командаста й відома тaborового вартоного ніхто не сміє відійти з табору. Якщо місце для чиття й купання далеко від табору, то відхід туди також треба зголосити командастові. Купатися до глибоких місць можуть іти лише всі разом, або гурток пластунів під опікою командаста, або його авторитетного заступника. До чужих шатер входити без дозволу їх господарів не вільно. Прикази треба виконувати негайно, точно й жваво. В купелевім одязі можна ходити лише в таборі та в найближчій його околиці; на прогулки, до села по продукти, тощо, лише в однострою. Тaborове приладдя, начиння й т. ін. можна брати лише з відома обозного. За повернення й цілість визначених речей відповідає той, кому їх позичено. До кухні, складу, льоху, має право доступу лише провідник та господар кухні. В шатрах істи не можна (хібащо в непогоду, коли інакше нема де сховатися всім). Іжу, що привіз із дому, треба тримати в коробці, щільно замкнутій, щоб у шатрі не заводилися мухи та мишва. Порядку й чистоти в таборі треба дотримувати всюди. За порядок в шатрах і коло них відповідають їх мешканці.

Визначити ріжні умовні свистки: «до Іди», «до праці», «збірка», «купання» тощо. Також варто виписати правила тaborової гігієни (див. стор. 66).

2. Таборова господарка.

Таборова господарка це одна з найважливіших справ таборової адміністрації. Таборова господарка зосереджується, як і все інше в таборі, в руках провідника (команданта). Але провадять її господар магазину, інтендант (він же таборовий бухгалтер), господар кухні та скарбник. Кожний з них має свої книги, які старанно провадить. Командант, як рівно ж і кожний інший пластун за його дозволом, може кожної хвилі переглянути книжки. Старатися уникати сполучення функцій бухгалтера та скарбника.

Скарбник опікується лише грішми: мусить знати цілковитий стан каси, яку суму денно може видати на потреби табору й кухні, та точно знати денний стан каси.

Господар кухні мусить мати уложений розклад страв принаймні на 3 дні наперед та знати, з якого роду стравами може числити (це головно з огляду на купівлю харчів). Ще ліпше, коли має розклад страв на протяг цілого табору та дасть його аконтролювати таборовому лікареві.

Господар магазину мусить знати, які харчі має в магазині, що може денно видати з харчів, які має на цілий час табору.

Інтендант мусить знати, що має закупити на дальші дні та старанно провадить касову книгу, до якої щодня записує видатки й прибутки та збирає відповідні посвідки.

Взірець касової книги.

Ч. Ч.	Дата	Предмет	При- буток	Ви- даток	В касі
1.	29. VI.	оплата за 12 пл. від III. куріння	1.200 -		1.200 -
2.	6. VII.	куплено 10 кг рижу		24 -	1.176 -

Всі зобовязання таборовиків мусять бути вирівняні в перші ж дні табору. Не дозволяти ріжних позичок або залегостей. Ніколи не можна числити на харчеві дари тощо. Якщо такі протягом табору будуть, то йдуть лише на поліпшення таборового харчу. На борг ніколи нічого не купувати. Найліпше завести в крамаря (в кооперативі) книжку, до якої господар закупів завжди впише все, що треба купити, а крамаръ лише випишє ціну. В кінці табору скарбник і провідник разом з крамарем підрахують відбір у книжці й вирівнюють залегlosti. Все інше, що не купуємо на книжку, купують пластуни лише за гроші, що Ім дас скарбник, якому вони приносять квіт та евент. решту грошей.

3. Карність.

«Пластун безоглядно карний».

Дисципліна, по-нашому карність, конче потрібна в кожній організації, а надто в такій, як Пласт. Табор без карності немож-

ливий. Без неї він не осягнув би своїх завдань.

Всюди мусить панувати авторитет провідника. Але цього мало, кожний пластун мусить свідомо узнати той авторитет, а особливо інструктори, що мусять протягом цілого табору бути взірцем таборовикам.

Точність, докладність, послідовність і характер — це основні властивості провідника, що вміє утримувати карність. Він мусить вміти впливати на хлопців. Мало наказувати — треба наказувати з розумом.

Провідник увесь час уважає, щоб не викликав у дітей недовірря в свій авторитет. Не можна від них жадати неможливих речей та моментального їх виконання. Не давати наказів, що один другого виключає, але дбати, щоб виконувалися точно й негайно. Накази давати не в формі, як це робить капрал, але якщо можна більше приятельським тоном. Не можна допустити розумування над виданим приказом. Приказ мусить бути ясний і тільки коли треба зарадити непорозумінню, то можна вяснити, що треба. Провідник не повинен нічого спустити з очей. Ніколи не дозволити до неохочого та неохайного виконання приказу. Працю розділяє справедливо й негайно дас ради або помагає. Не допускати, щоб молодші послуговували старшим. Кожна праця та завдання мусять бути виконані точно й виконання зголошене провідникові або тому, хто її призначив. В

жадний спосіб не допускати до маркірації. Взагалі ж не тільки маркіранства, але вже й самої згадки про можливість цього не може бути в пластовім таборі. Алеж, певна річ, треба уникати безоглядності й уважати на стан здоровля. Карність може бути примусова й добровільна. Пласт не узнає примусової, лише добровільну карність. Провідник сам ніколи не занедбув карності і завжди в всім взірцем. Провідник мусить бути сам прикладом, тому раніш сам мусить набути всі вартості та власності, як душевні, так і тілесні, щоб хлопець в нім не зневірювся, бо молодь любить ідеали. Провідник мусить бути духовно збалансований та з душевними порядком і чистотою.

4. Кари.

Хто не зуміє підпорядкуватися порядку в таборі, той до смерті не буде пластуном.

А. Б. Свайсік.

Часом трапляється, що й пластун чимсь провиниться. Не треба поспішати з карою, бо перший гнів дуже часто бував несправедливий. Добре це і для винуватця, бо бачить невадованість провідника, відчуває, що зробив провідникові неприємність і сам буде роздумувати, як направити свою провину.

Часом приходиться вживати й кар, але у виборі треба бути дуже обережним. Ліпше між чотири очі пояснити пластунові його

провину так, щоб він її зрозумів і сам признає, що зробив хибу. Тоді він сам постарається направити свою провину її уникне так почуття кривди, що її так гостро завжди відчуває молодь, коли дістає кару. Коли провідник зуміє в цей спосіб, без кар, впливати на молодь, то він, як таїй, досягнув найбільшого її у своїм таборі ніколи не буде вживати кар. Коли ж це все таки не помогає, то по-друге треба виснити пластиунові його провину, що повторилася, і строго важадати цілковитого послуху. В крайньому випадку провідник може пригрозити, що буде змушений послати його в табору додому. Але коли караєш, то обережно вибирай кари її то такі, щоб мали вплив і вислід!

Ось що пише один з чеських пл. провідників про кари в таборі (проф. Б. Ржегак): — «Вже при першій ватрі зачепи це питання. Дай таборовикам подумати над тим, чи маєш вписати правильник кар для тих, що порушують карність і правила, встановлені для користі всіх, чи в таборі взагалі не має бути кар і хлощі цілковито підчиняються мужньому веденню табору. Будеш з ними поводитися, як з молодими джентлеменами, що мають нове довірря до провідника і яким не треба ні загроз, ні кар для забезпечення доброго поводження. Не помилишся, коли вгадаєш, як хлощі вирішать. Протягом цілого табору не буде потреби вживати кар

і завжди вдається поладнати так, щоб їх уникнути. Напр.: пластун маркірує, змовляючись на біль голови, руки, тощо. Зробити зауваження перед усіма — «Ти забув на пластовий закон братерськості й взасмної помочі. — Спускаєшся тим на члена другорядної вартости. Не сміш до таборової ватри між усіх нас, доки це чином не виправдавши». Хлопець виконав дуже недбало своє завдання: написав його імя на шматку березової кори, перекресли його й прибив на таборовій таблиці. Коли два дальші завдання виконає вже добре, здійми кору і при найближчій ватрі вкинь у вогонь. Більше про це не доведеться тобі говорити. «Лиси» мали нічну варту. «Урядовий» годинник у кухні показував вранці о годину більше. Провідник це помітив, не сказав нікому ні слова і поставив годинник правильно. Лише ввечері написав на таборовій таблиці — «Лиси» мають сьогодня знову варту». Вранці годинник ішов правильно й від цієї ночі завжди.» —

5. Розподіл часу.

Вже при підготовці до табору окреслив провідник свої завдання й відповідно до того виготовив програму кожного таборового дня. В таборі лише вибирає та оголошує приготований програм відповідно до погоди, бо, напр., що можна робити в добру погоду,

того часом не можна робити в доц і треба втікати до гангару.

Поділ дня в сталому таборі.

5.30 вартовий будить кухарів, два йдуть по молоко, інші розпалають у кухні та готують все інше,

6 вставання й збірка на руханку. (О 5-ій год. лише в таборі старших пластунів, а в інших таборах тільки за дозволом лікаря),

6—6.45 руханка та впоряд,

6.45—7.15 купання,

7.15—7.30 прибирання шатер (кухарі на переміну),

7.30 снідання,

7.45 перегляд шатер,

8 підніття прапору, дений наказ, відхід до праці аж до 11 год.,

10 год. друге снідання (кілька хвилин),

11—12.30 купання, водні спорти, веслування, сонячна купіль, також відповідний курс,

12.30—14 обід та відпочинок (обовязковий для всіх). Після відпочинку коротке купання для освіження,

14—17.30 вправи, заняття, курси (пластовий програм для всіх, тільки гурток, що має службу, може йти по дрова),

16 піввечірок (кілька мінút),

17.30—19.30 легка атлетика, гри, забави, слідження, також коротке купання,

19.30—20 вечера, прибирання в таборі та в кухні,

20—21.30 вільно, або розмови в шатрах, або ігри, або приготування ватри й ватра,

21.30 спущення прапору, табор. варто встановляє нічні варти,

21.45 нічна тиша та сон. Варта.

В мандрівному таборі

Вдоєвіта—вставання.

Одна година: руханка, сніданок, пакування, збірка, установлення денного програму після мали. Похід до 8.30.

8.30—9.30 відпочинок, друге снідання.

До 11 год. похід, оповідання, завдання після програму.

11—15 відпочинок, обід, саня, купання.

15—17 (18) похід (програм). (Перші 2—3 дні замість походу пл. виправи й гри.)

Від 17 (18)—19 будування табору, вечера, гри, купання.

19—21 приготування до ватри й ватра.

21 саня. Коли немає ватри, то скорше.

В мандрівному таборі не завжди можна точно дотримуватись такого поділу. Але провідник мусить дбати, щоб бодай приблизно така схема поділу дня була дотримана. Краще поспати в полуночі спеку в холодку, ніж заспати чудовий схід сонця вранці.

Програм дня провідник виголошує на збірці та вивішує на табор. таблиці. Здіймає аж перед вечірньою збіркою.

Це все одно, що приказ і його треба точно дотримувати. Зміни, але річеві з наглих обставин, може робити тільки провідник та повідомляє про це таборового варто.

Листочки з програмом дня й додатковими замітками провідника лішне ховати (долучити до таб. денника). В будучім при уладжуванню таборів згадуться, як цінний матеріал, практично випробований.

Вставання.

Останній вартовий має на обовязку збудити о год. 5.30 кухарів, а о 6 год. сурмача. На голос сурми всі жваво встають, одягають плавки (купелеві штанці), розіцібають шатро, розвішують деки та скоро, з милом і рушником у руці, біжать на грище, де на них вже чекає інструктор руханки, й стають вряд. *Ніколи не слів бути так, щоб таборовики чекали на інструктора!* На приказ інструктора всі відкладають мило й рушник і зачинають руханку. (Про руханку див. на стор. 75).

Перед купанням після вправ кілька хвилин треба присвятити ходу з піснями, щоб тіло, загріте руханкою, могло трохи охолонути.

Раніше купання.

Купатися мусить усі без відміку. Сам провідник та інструктор мусить бути за взірець. Лішче на припоручення лікаря можна звільнити таборовика від ранішнього купання, але він мусить вмитися докладно з милом, не забувши на шию, вуха, коліна. Всі, й ті, що бояться ранішньої води, скоро увійдуть у смак ранішнього купання й не буде ні

одного, щоб хотів його уникнути. Після купання 5—10 мінут присвячується масажам, а потім усі разом ходом з піснею або бігом вERTAЮТЬ до табору. Увага, щоб не забув хто річей на бéрезі!

Ч. 9. Ранішній масаж після купання. Табор у Солочині на Закарпатті, 1932.

Прибирання шатер.

Тимчасом шатра вивітрилися. Треба витрінати коці, постелити ліжка, вложити річі та замести в шатрі. Шатра лишати розіпнитими цілий день, щоб сонце й повітря мали доступ до середини. В дощ, звичайно, шатра залишають. Шатро кухаря може прибрати його співмешканець. В шатрі мусить бути цілковитий порядок. Всюди мусить мати доступ повітря. Ліжко накривати ковдрою так, щоб не звисала аж до землі. Не замітати сміття під ліжко. При перегляді загляне провідник і під ліжко, де теж мусить бути якнайбільший порядок.

Черевики поставити на дощинку або ґратки в прутиків, чи на камінь, або настремити на кілочки.

Добре завести такий звичай, щоб до ранішнього звіту всі приходили в повнім однострою, або щоб кожний вбрав чорні тренірки (штанці для спортивних вправ) та біле трічко без рукавів з нашитою на грудях пластовою лілєєю — костюм, що вдягають під час прилюдних пластових вправ та виступів. Має це своє значення. Коли це заведено в таборі, то після прибирання всі вдягаються й чекають на снідання (сигнал «до їди».).

Перегляд шатер.

Кожний пластун, помивши після снідання начиння, ставить його на місце, тоді ще раз оглядає шатро (не забудь подивитися й довкола шатра!), стас коло свого шатра та чекає на перегляд. Перегляд шатер робить провід табору (проводник, обозний та лікар) з таборовим вартовим. На збірці господарь того шатра, де найліпший порядок і чистота, дістане т. зв. прaporець чистоти, що цілий день потім стоїть коло його шатра. Вже другого або третього дня зачинається в таборі конкуренція в прибиранню шатер. Коли стас вже тяжко вибирати, в якому шатрі найбільший порядок і чистота, то провідник віддає прaporець таборовому вартовому, що ставить його посеред табору.

Збірка. Підняття прапору. Денний наказ.

На сигнал «збірка» кожний гуртковий веде свій гурток на своє місце коло прапору. Уставку на збірці найкраще робити так, що провід стоїть за прапором, а гуртки творять перед прапором півколо, або три сторони чотирикутника. Вже при першій збірці треба визначити кожному гуртку його місце коло прапору, де він буде ставати на всіх збірках протягом цілого табору. У великому таборі краще приводити на збірку всіх таборовиків разом. Після установлення таборовий варто-вий дас приказ: «По-зір! Почесть дай!» На це таборовики підносять пальці, зложені до поздоровлення, до капелюха, або до плеча, коли без капелюхів (дівчата завжди лише до плеча) та співають пластовий гимн. Таб. вартовий у той час підходить до щогли й підносить прапор угору. Після відспівання п.г. гимну видає приказ «Спочинь». Після цього таб. вартовий підходить до провідника й здає звіт зі своєї служби. Цим офіційно кінчається його служба. Провідник коротко зазначує, що було за вчорашній день зроблено добре, а коли треба, зробить певні зауваження, як одиницям, так і цілим гурткам. Та з тим обережно, і лише в таких випадках, що мають значення для всіх! Напр. заспання на варті, непорядок в кухні, тощо. Потім передає т.зв. прапорець чистоти пластунові, що мав найліпший порядок у своєму шатрі. Далі оголошує денний наказ

та подає евент. пояснення, призначає нового таб. вартового, й вислухує тих, що зголосились у таборового вартового. Добре завести ще такий звичай: після звіту провідник голосить «По-зір!» — і затинає сокиру в колоду, що лежить під прапором, на знак того, що для кожного настає тепер у таборі праця й обовязок якнайлішче її виконувати. Цей знак лишається під прапором аж до вечера. Після вечірньої збірки таборовий вартовий ховає сокиру разом з іншим таборовим приладдям.

Ч. 10. Ранішні вправи пластунок. Табор у Городлові на Закарпатті, 1932.

На закінчення збірки провідник оголошує «розвід!». Всі розходяться й перебираються до праці. Ліпше дати якнайбільше доступу сонцю й повітря до тіла. В добру погоду вистачає одягти лише купелевий одяг (плавки). Далі йде звичайне таборове життя після програму й зачинається служба нового таб. вартового.

Вірець денного наказу.

П'ятниця, 6. липня 1934. 5-тий день табору.

Таборовий вартовий: «Гонивітер».

Служба: Гурток «Лиси».

Кухарі: Гурток «Цвіркуни».

Передпілуднем:

Гурток «Лиси» — докінчення криниці.

Пластуни: «Перебийніс»

«Конопля» докінчення брами.

Гурток «Сови» знайде місце для сигналізаування вночі вогнем і приготує все, що для сигналізування потрібно.

Пополудні:

Гурток «Журавлі»: прогулька, сполучена з вправами стеження на руїни замку. Рівночасно довідатись у сторожа, коли можна цілим табором прийти оглянути замковий музей.

Решта пластунів:

ІІ. проба: читання мапи, гігіна, огнище. (Інструктор «Запорожець»).

ІІІ. проба: таборництво (урядження табору), ратівництво (на воді) — все практично. Інструктор «Олень».

Після вечері: Підготовка до загальних змагань в стрільбину з луку. Відбиванка.

Обід: борщ, галушки з сиром, компот.

Вечеря: ясня, хліб з маслом, чай.

Готуйте програму на завтрашню ватру. До таборового журналу бракує карикатури, як коза з'яла ліжко в шатрі «Індика».

Не мийте начиння коло кухні!

Купання.

Ніколи не пускати нікого одинцем до води. Найліпше робити купання спільне для всіх і частіше (3—4 рази денно) в присутності інструктора. Коли купається лише кілька пластунів, то завжди з ними мусить бути хтось, хто добре пливав. Зразу ж після

їди не можна нікому купатися. Треба почекати з годину. На сонці вигріватися можна, скільки хто хоче, але перші дні треба уважати, щоб хлопці, поки не звикла шкура, не попеклися на сонці. Не переходити межі в купанню й вигріванню!

Порядок при їді.

І тут треба завести порядок. Коли таборовий вартовий дасть свистком знак «до їди», то всі таборовики з начинням стають у ряд і йдуть гусаком з таборовим вартовим на чолі до кухні та співають при тім якусь веселу пісню — найкраще з таборового життя, що її вже встиг зложити котрийсь з таборових співаків і яка здобула собі в таборі популярність. Гусаком, один за другим підходять таборовики до кухаря по страву; так запобіжмо натовпові та сваркам за першенство коло казана. Таборовий вартовий дістас перший. Провідник чекає аж до кінця. Кухарі дістають свою порцію аж після всіх. Такий «етикет» треба утримувати при кожній їді.

Снідання, обід і вечеря мусить бути готові вчас. Правильність та точне додержування часу їди — це також одна з умов виховання в таборі. Дуже погано впливає на таборовиків, коли страва не добре зварена або погана. Нарікання можуть бути завжди, але здебільшого це такі, що, мовляв, «я не звик такої страви їсти», тощо. Такі нарікання вже в початку треба припинити, а разом з

тим пояснити, як здорова таборова страва. Не дозволяти також ріжних вибирань або протекції при розділюванню порцій. Порції мяса тощо треба наперед розділити й давати їх по черзі, не вибираючи. На миття начиння варто загріти воду. Зараз же після їди кожний мис сам своє начиння й ховав.

Вечір.

Після вечері гурток, що мав службу в кухні, робить порядок, і його провідник передає кухню табор. вартовому. Гурток, що має таборову службу, закінчує робити порядок у таборі (збирає приладдя, начиння, спортивне приладдя тощо), а коли скінчить, гуртковий зголошує це таборовому. Тим кінчається служба того гуртка. В день, коли є ватра, робиться вечірня збірка для спущення прапору зараз же після вечері.

В інші дні до вечірньої збірки лишається досить часу, який таборовики люблять використувати так, що збираються по шатрах, оповідають, співають, грають на музичних інструментах тощо. В такі хвилі бував дуже весело, сміються; жартують. Не можна однаке допускати, щоб жарти були грубі або зводились до висміювання окремих учасників табору. Цей час командаант може вміло використати для розвитку ораторських здібностей, декламації, рецитациї й т. ін. Спочатку призначимо пластунові наперед тему, На цю тему мусить говорити 10 хвилин та бути приготований на опонування та дебату.

Потім уже мусить зачати говорити зразу на дану тему, а після того можна завести зразу й дебату на якесь тему. Але не робити з цього муштру. Треба одначе пояснити, що вчаться цьому не для того, щоб були балакучими, але щоб уміли ясно висловити те, що мають на думці, а, головно також, боронити те, що сказали. Теми можуть бути або з пл. ідеології, з літератури, з проявів щоденного життя, з краєзнавства тощо; такі, щоб поширювали інтелігенцію пластиuna.

О год. 21.30 таборовий вартовий робить збірку для спущення прапору. Провадиться це так само, як і підняття прапору. Провідник оголошує, котрий гурток має вночі варту а котрий зачинає вранці службу в кухні та відповідає на захисти. В день коли є ватра, мусить у таборі лишитися сторожа на випадок огню з ватри, чи якогось неочікуваного гостя (пес, злодій).

Нічна тиша.

Перед 10-ю годиною вже час іти спати, бо до 6-ої години лишається якраз 8 год., потрібних для спання. Світити ліпше електричними лампами, а не свічками, щоб не наробити пожежі. О год. 21.45 сурмач дає знак сурмою, що нічний спокій почався й що в таборі мусить бути повна тиша. Після того нікому вже не можна співати, говорити, сміятися чи кликати кого та світити в шатрі. Лише вартовий та провідник можуть порушити нічний спокій, але в наг-

лім випадку звичайно їй кожний пластун, що в навіть його обовязком. Такий порядок треба завести в таборі вже з першого дня, а пізніше на думку нікому не спаде, що можна його порушити без важкої потреби.

Нічна варта.

Варти краще розділяти так, щоб кожний вартував дві години, напр.: 10—12 год., 12—2, 2—4, 4—6. Або 9—11, 11—12.30, 12.30 — 2, 2—4, 4—6. Молодших пластунів, що ще ніколи не вартувати, краще спочатку призначати на першу й на останню варту, або призначити двох на одну. Пізніше самі попросять, щоб могли вартувати кожний зосібна. Вартовий мусить тепло вдягнутися й ходити по таборі та в його найближчій околиці. В дощ може ховатися в кухню. Має з собою пл. палицю, електричну лімпу, свиставку й годинник. Крім того, мусить бути в таборі ще й «урядовий» годинник, доступний також нічним вартовим. Коли скінчився час першого вартового, то він не лишає служби доти, поки не збудився й не вбрався дальший вартовий. В молодших пластунів ліпше завести звичай, що провідник гуртка дав першому вартовому якусь річ: може це бути, напр. годинник, що його при зміні варти передає один другому, а останній вартовий віддає гуртковому. Так уникнемо того, що один вартовий, скінчивши свою варту, збудить свого наступника, і не почекавши, поки той вийде з шатра, піде спати, і так сплять

усі аж до ранку. Коли вартового щось занепокоїть, то спочатку мусить збудити таборового вартового або його ваступника, і лише той може робити алярм. Найчастіше буває, що якась кицька перебіжить вартовому дорогу, або в кухні впаде погано почеплена ложка, і новик з переляку ненадійно робить алярм. Потім з такого вартового всі лише жартують. Вартовий у ночі мусить поводитися також тихо і не перешкоджати співом чи висвистуванням спати. Дуже невідповідально поводиться пластун, що замість, щоб стерегти табор та спільній маєток усіх табориків, заспить або заливе в шатро й цілу свою варту читає книжку. Коли вартовий заспав або недбало виконував службу, то перший раз треба йому пояснити його провину, чи власне можливі наслідки її. Коли ж це сталося вдруге, то тоді треба йому вже вказати, що до нього страчено довіру, та зробити упіmnення.

6. Відвідини табору.

Ось тут іспит для провідника та його помішників! Не можна забувати про порядок у таборовім життю, але треба також і гістьми опікуватись і якось чимсь зацікавити тих дітей, що до них ніхто не приїхав і нічого не привіз, бо може й нема кому приїхати! А он там так радісно вітаються щасливчики з своїми батьками, що навіть про товаришів

забути. Провідник і батька мусить часом виступити!

Ще при підготовці до табору треба повідомити батьків, що відвідувати табор можна лише в неділю, і понередити, щоб перші два-три дні, поки йде праця над будуванням табору, та в останній день табору здергалися від відвідування, щоб не перешкоджати в праці. Гості можуть придивлятися, як іде праця, — будуть бодай на власні очі бачити, яка та праця в таборі. Дополудня однаже програм, як звичайно. По обіді — вільно. Дітей, що до них ніхто не приїхав, краще скupчiti окремо при якійсь цікавій грі, або повести на прогульку, щоб відірвати їхню увагу від того, яку радість мають їхні товариши. Провідник і таборовий вартовий мусять вітати гостей та пояснювати все в таборі. При воротях краще поставити варту, що по пластовому вітала б кожного гостя. Зауваження батьків, що те, або те могло бути краще та багато інших ріжних зауважень вислухувати, не спречатися й лише в крайньому випадку, подякувавши за зауваження зазначити, що з своєї кілька літньої практики побачив, що такий і такий спосіб найліпший. На дітей ніколи батькам не скаржитися, бо це підривало б авторитет провідника в очах пластуна. Можна зазначити про його хиби, але так, що мовляв: Ваш хлопець добрий, був раз необережний, провинився, але від того часу є вже добрим пластуном. Це

або щось подібне вистачає. Коли батьки принесуть дарунок для цілого табору, то повідомити про це таборовиків і пригадати, щоб усі спільно подякували за це (якимсь гуртковим вигуком тощо). Для відвідувачів табору зробити книгу гостей, де кожний може підписатися та зробити свої зауваження про табор. За кілька літ це буде цікава збірка зауважень сторонніх людей різних суспільних класів. Коли табор відвідує хтось, на кому нам залежить, або якась екскурсія, то провідник може змінити програму дня, щоб зробити відповідний напис (змагання, гри, праця) головно з пластового обсягу.

Б. ЗДОРОВЛЯ.

1. Чистота (гігієна).

«Пластун чистий у думках,
мові та вчинках».

Першою передумовою здоровля є чистота. Взірцева чистота в таборі зробить нам побут в нім приемним, як дома.

Тіло: щодня мийся, а краще купайся — тоді ціле тіло буде чисте. Коли мишіся, не забудь про шию, вуха, коліна. Вичисть нігти. Зуби чисть щодня вранці й увечері перед спанням, як дома. Не лягай спати з немитими ногами. Перед від'ездом до табору пострижи коротко волосся.

Іж помалу, естетично. Іж досить, але не переїдаєся. Скінчи їсти страву тоді, як тобі

найбільше смакує. Кожну, особливо тверду страву, докладно пережовуй. Не пий холодної води після теплої страви (зуби!). Не пий води зараз після вишень, слив, яблук. Пий воду лише з таборової криниці, а не з потоку, чи ріки. Негайно аголосися в лікаря, коли тобі погано, але завжди раніше подумай над тим, чи пластун може симулювати!

Убрання: Брудного білля не ховай під ліжко чи під подушку — краще негайно випери та повісь висушити. До табору краще брати менше білля, але зате частіше прати. Запорошене убрання витріпай. Добре мати запасний сухий одяг, щоб можна було не реодягтися. Мокре убрання зміни й обережно висуши коло вогню або повісь на сонці. Кожну дірку залатай зразу і не чекай, поки подереться все на шматки. Черевиків не можна сушити над сильним вогнем, бо потріскав шкура. Краще напхати в середину паперу або сухого сіна чи полови. Обув зажди вичисть та намости товщем.

Шатро: Чистота й порядок в шатрі характеризує його господаря. Шатро лишай цілий день відчиненим і щодня вивітрюй ковдри й постіль. Страву тримай в коробках або мішечках, а ще краще — сковай за дозволом господаря в магазині. Не заходь до шатра з заболоченими ногами. Не лягай на ліжку в бруднім чи запорошенім убранню після праці чи прогулки. Не розкидай коло

шатра шкуринок від яблук, кісток з овочів, паперів тощо.

Кухня, начиння: Напевно кожному най-більше смакуватиме страва, зварена в чистім начиннію, в чистій кухні та чистими кухарями — в кухні мусить бути повна чистота. Кухарі одягнені чисто, руки вимиті, нігті коротко обстрижені, на голові білі паперові шапки. Городину та бараболю не шкрябати в кухні, щоб коло кухні не заводилося болото, а десь далі коло потока на місці, призначеннім для кухарів. Для миття начиння завжди загріти води. Кухонне начиння миє кухонний гурток. Казан з гарячою водою віднести на берег потока й там вимити начиння. Начиння завжди мусить бути чисте та поставлене й розвішене на своїх місцях. Для витирания начиння треба мати кілька стирок, що їх ліпше щодня також прати. В соняшні дні гигієнічіше начиння не витирати, а сушити на сонці. Столи в кухні завжди змивати теплою водою з мілом чи з содою. За чистоту в кухні й коло неї відповідає гуртовий кухонного гуртка. Кожний пластун миє своє начиння сам і не йде відпочивати після їди, поки не вимив начиння. Воду на варення, коли брати з потока чи ріки, то вище того місця, де купаються, а кухонне начиння мити завжди нижче. Начиння на воду для пиття також щодня полоскати чистою водою. Господар магазину удержує як найбільший порядок і чистоту в кухонному магазині та в льоху.

Табор: Помиї та рештки страв краще віддавати бідній селянській родині, що живе недалеко табору. Тверді рештки та все, що гниє, кидати в вогонь. Помийну яму викопати оподаль від кухні, та щодня засипати землею, щоб не розводилися мухи. Вживати лише латрини. Латрину викопати далі від табору й щодня посыпти валном або засипати попілом, чи землею.

Гостей треба завжди попросити (головно батьків тaborовиків), щоб не розкидали напірців та всіляких інших решток поза табором. Для цього є помийна яма. По закінченню табору таборище треба залишити в такім стані, або в кращому, як було перед нашим приходом.

Аптечку — звірити пластунові, що має іспит першої помочі та його заступникові, що до такого іспиту готується.

2. Страва.

Свіже повітря, рух, праця знищують травлення й тому в таборі завжди всім так смакує й так часто відчувається голод. А тому тaborова страва мусить бути поживна та здорова. Вживати багато городини, мясо лише З найбільше 4 рази тижнево (напр. вівторок, четвер, неділя). Більше молока, овочів (мармелади). Господар кухні дбає, щоб страви були приготовані добре, смачно та, головно, щоб були поживні. Страв не пересолювати. Не варити гострих та перчених. Страва

мусить бути готова вчасно, але варення не сміє забирати багато часу. Краще зварити більше страви, ніж ік маб її не вистачити. Кожному пластунові відмірювати однакову порцію. Хліба кожний може дістати, скільки хоче. Але коли багато хліба, або страви лишається недоджених, то краще порції зменшити. Тим, що потрібують більше, краще потім придати. Того, хто єсть багато, не брати на сміх, а дати йому можливість настисся.

Та б о р о в і с т р а в и .

В таборі треба триматися власних: варимо лише те, що вмімо варити.

Обід: 1. Борщ звичайний та зелений. Ріжні зупи та юшки: ярикова, бараболяна, горохова, з рижком, з грибами, з рибою, з ґрипником, з локшинами й т. ін. Крупники.

2. Мясні страви: смажене теляче або свине, варене волове, ріжні гуляші, котлети, битки й т. ін., риба. До того гарнір: бараболя варена, смажена, пюре, локшини, ріжні каші тощо з ріжними підливками (потравки) та сосами.

Мучні страви з мясом і без мяса: клюски з шкварками, вареники (з капустою, барбелею, сиром, мясом), локшини (з маслом, молоком, мармеладою), каші — гречана, пшоняна, ячна, рижкова (на молоці, з маслом, з шкварками) і т. п., кулеша.

3. Компоти, овочі, мед.

Снідання: Молоко, какао, кава, з хлібом в маслом.

Вечеря: Лекші страви: хліб з маслом чи з сиром і до того чай, кава або какао; мучні страви — локшини, солодкий риж з молоком тощо, яєцьні, чай з хлібом та салом.

Друге снідання та підвечірок: кусень хліба з маслом і сиром, мармеладою, медом, салом, а до того овочі.

Загально: мясо мусить бути завжди якнайсвіжіше. Не ховати його в залізнім начинку, бо скоро псувється. Вистерігатися ріжних ковбас, бо в літі, особливо на селах довго лежать і бувають часто аіпсовані.

З цих страв кухар завжди зуміє зложити смачний та поживний обід. Коли немає кухаря, то в таборі може бути бодай кількох пластунів, що кухарювали в попереднім таборі, щоб давали вказівки тим, що тепер вчаться кухарювати. Провідник увесь час наглядає до кухні, сам у кухні не працює, але може давати ради в власної практики. Треба вважати, щоб кухарі уважно приготовляли страву: часом люблять занедбувати свої обовязки. До цього не можна допустити, бо з табору молодь мусить вернутися здоровая міцна, а не худа і втомлена.

3. Відпочинок.

Обов'язковий для всіх після обіду та вечері. В мандрівнім таборі частіше. Таборовики можуть читати, малювати, писати листи й денники, працювати над тотемами, розмовляти, грати в шахи, а навіть і спати,

хто того потрібує (десь у затінку, а не на сонці). Не дозволяти грати більші рухові гри чи купатися. Здержуватися від крику й галасу.

4. Сон.

Здорова втома після праці чи прогулки на свіжім повітрі клонить голову до сну. Молоді треба дати можливість добре виспатися. Вистачає спати 8 годин старшим і 9 год. молодшим. Хто потрібує довше спати, хай доспить це після обіду під час полудневого відпочинку. Лішче лягати спати раніше, але зате раніше вставати. Сильний сон без перерв та знипокобнь дуже відвіжує організм. Тому вночі під час сання треба утримувати повну тишу, а під час відпочинку здержуватися від крику та галасу.

Добрий сон в значій мірі також залежить і від ліжка. Треба, щоб було вигідне. В сталім таборі кожний пластун мусить мати сінник або може зробити собі сам вигідне ліжко з власної ініціативи (з гілячок, виплести сітку з шпагату тощо). Як згори, так і зі споду мусить бути тепло. Тому в мандрівному таборі не годиться спати на голій землі. Краще щось підмостили: сухе листя, сіно, чи чатиння. Але чатиння не накидати якбудь, а порядно зложить (як черепицю на стрілі), гілячку на гілячку й покрити по-лотнищем. На такому ліжку спіться потім дуже приємно!

5. Сонце, повітря, вода.

Природа дала людині найбільше багатство — здоровля. Вона ж і піклується ним. Але людина, живучи по містах з курявою фабричних коминів, по темних кімнатах та вбралася у тісне убрання сама замкнулася від цілючих сил природи. В таборі ж може цілковито віддатися під опіку щедрих нянчик природи: сонця, води, повітря, що дійсно щедро опікуються людиною. Дихай повними грудьми чисте, запашне повітря. Не бійся води — вона не лише очищає твое тіло, а також і скріпляє його (плавання — один з найліпших спортів, бо всебічно розвиває тіло). А сонце — як приемно воно загріває, коли холодно! А як живляє обіг крові — розпитай про це таборового лікаря! Побачиш, скільки цікавого він тобі розповість.

Але . . . розважність і обережність!

Зміна температури та підсоння впливають часом дуже погано на здоровля. Скора й нагла зміна способу життя — з кімнати, де матуся привчила боятися кожного протягу, з міста просто до табору, де повітря, сонце, вода, а також вітер, дощ, мгла й холодна вогкість безпосередньо на нас впливають. дуже погано відбиваються на здоровлю. Таборовик мусить бути вже до певної міри до цього підготований та загартований. Такий гардун добуває він поступово на прогулках, перебуваючи частіше на свіжому повітрі. Зви-

кає переносити холод і спеку, голод і спрагу та втому й загартовує своє тіло так, що потім на жадну зміну погоди чи підсоння його тіло не зареагує вже ні нежитем, ні кашлем. Не можна також робити з себе занадто відважного героя та газардувати, бо дуже часто це кінчається чимсь тяжчим: запаленням легенів, малярією, ревматизмом тощо — від чого нас не охоронить жадний гарп тіла. Треба дуже уважати на зміну теплоти. Вдень ходимо в купелевому одязі (плавках), але на ніч треба вкритися тепло, щоб раній холод нас не збудив. Не нося мокрої одежі та взуття. Не одпочивай на вітрі в спінілій сорочці — негайно зміни. Не лізь у воду спінілій.

Ще кілька слів про воду на пиття. З річок, звичайно, води на пиття не вживасмо, а тим більше води стоячої, можна заслабнути на тиф чи що. Що іншого чисті гірські потоки: з них воду можна пити. Потік або ріка, що течуть коло села, звичайно занечищені — такої води не можна пити. Рівно ж не можна пити води з торфянників. Коли близько табору немає доброї води на пиття, то треба воду фільтрувати. Але таких місць на табор, звичайно, уникають.

Добра чиста вода не має якогось присмаку або запаху, що завжди свідчить про якусь домішку. Вапно з твердої води можна виділити переваренням. В лісах треба осторігатися води, отруеної арсеном, що його

в зимі вживають, щоб труїти лисів. Весною, коли сніг ростає, арсен відтікає з водою і отруює потоки або джерела.

Звичайно підземна вода витікає наверх по непропустній верстві. Тому криниці треба копати завжди там, де скоро можна докопатися до такої верстви. Криницю треба накривати або зробити над нею будку.

6. Фізичне виховання.

Лікар на початку табору оглядає всіх таборовиків та інформує інструктора про стан здоровля кожного з них, особливо звертає увагу на тих, що мають слабе серце. Відповідно до здоровля та до віку ділить інструктор молодь на групи. Коли в таборі учасники ріжного віку, то розділити так: 1. до 13 літ, 2. 13—15 літ і 3. понад 15 літ. Або коли більш-менш того ж віку, то розділити так: 1. слабші, 2. середні й 3. сильніші.

При кожній нагоді способом веселої гутірки (але ніколи не читати сухо з книжки!) інструктор пояснює значення руханки, спорту, атлетики. Пояснює, які вправи, що розвивають, як кріпшає тіло та як розвиваються різні змисли. Дбас також, щоб змагання були чесні, без обману й хитрощів, але разом з тим уважає, щоб у дітях не забивалась ініціатива та винахідливість.

Рання руханка.

Основна ціль руханки — збудити в пластуні життерадісність, виробити добру, звін-

ну поставу, струнку та гнучку, скріпити м'язи. Добре також підбирати такі вправи, що плекають відвагу, швидку орієнтацію, певність себе, як рівно ж скріплюють нервову систему. Всі вправи таборовик робить іциро, жаво й з охотою. Найліпше провадити руханку так, що всі творять круг, а інструктор стоїть у середині. Вигода такого способу та, що інструктор має перед очима кожного участника, а також — легко може замінити вправи на місці вправами в ході чи бігу (вистачає лише видати приказ «Право-руч», або «Ліво-руч»). Інструктор мусить добре приготуватися до своєї функції, щоб учасники не чекали потім на нього, поки він придумає якусь іншу вправу. Все мусить іти жаво й бістро. При руханці не вживають приказів. Вистачає сказати: «тепер біжимо» або «тепер глибоке вдихання» і т. п. і лише коли треба дотримати ритм, відчислює такти. Кожну вправу показує інструктор спершу сам. Ліпше, коли сам також вправляє разом із усіма. Це заохочує. Коли хтось погано робить вправу, то ліпше замісце пояснення на словах показати, в чому хиба та як треба правильно вправляти. Не мучити довгими вправами. Коли більше руховиків робить хиби, то інструктор наказує «Вправляти!» — руховики вправляють далі самі, а він у той час ходить від одного до другого та поправляє хиби. Кожну спробу маркірації треба в залідку припинити.

Інструктор зробить добре, коли ще дома випрацює розклад вправ на кожний день табору. Ліпше вибрати якусь окрему систему вправ, але комбінувати вправи так, щоб усі частини тіла приймали участь у руханці. Загально додержуватися методи: починати з найлекшого й поступово переходити до тяжкого.

Щоб розворушити та розігріти мази учасників, що ще не всі забули про тепле ліжко, треба вачати з бігу. Отже вправляють ноги. Потім перейти до тулуба, боків, хребта, рук, шиї, колін, суглобів і т. д. Далі можуть іти вправи по двох, скоки, біг, жабячий хід тощо. Під час вправ уважати на дихання. Дихати носом. Після кожної тяжкої вправи робити глибоке віддихування. При глибокім віддихуванню вдихувати лише носом, а віддихувати устами.

Дуже добре робити вправи в удержанні рівноваги: на колоді, на містку та на камінцях через потік, також з якоюсь річкою на голові; бродити в ріці; вилазити на дерево, по шнурі і т. ін. Не забути про ритмічні та впорядкові вправи.

Після руханки всі ходом з піснею йдуть до ріки на ранішню купіль. Після купелі інструктор знов збирає всіх до кругу, де пластиуни один другому або й кожний сам собі роблять масаж — відповідно до роду масажу. Уважати також, щоб масаж був всесторонній — не занедбувати жадних мязів.

Спорти.

Не перевтомлювати! Увага на вік! Дуже доброю підготовкою таборовика до спортів є легкі, довгі походи. З дітьми від 13 до 15 літ не можна робити спортивних змагань, або тільки менші. Вистерігатися змагань у бігу. Найліпше надаються до цього віку змагові гри, а для старших систематичний тренінг.

Зрештою в добрій таборовій бібліотечці мусить бути фаховий підручник кожного роду спорту. Є іх тепер так багато ріжних добрих. Головно треба уважати на тих, що мають слабе серце! Не позволяти їм скоро бігати, довго й скоро їздити на колі, підтягатися по шнурі, довго пливати та брати участь у змаганнях, що втомлюють серце.

На початку табору та на закінченні можна зробити міжгуркові спортивні змагання (увага на вік!) і висліди порівняти та записати до таборового денника. До того варто додати вислід лікарських оглядин та антропометричні виміри на початку табору та в кінці. Такий матеріал буде найкраще свідчити про корисність таборів.

Легка атлетика.

Біг: правильні зりви (старт), роди бігу — короткий та на довшу віддаль, штафета, біг у терені, змагання.

Скок: довгий та високий, способи. Зробити добре скочні: викопати яму глиб. 30 см й висипати піском або тринами; коли нема ні

одного і другого, то просто розкопати землю й завжди граблями її зарівнювати. Для скоку високого зробити стояки: забити два кілки у віддалі 3—4 метрів, повбивати в кілки цвяхи кожних 5—10 см., щоб чіп-ляти шнурок. Гвіздки забивати з боку, куди скакун скаче, щоб шнурок міг легко спастися, коли скакун його зачепить. На кінцях шнурка привязати камінчики, щоб натягали шнур.

Стусан кулею: замість залізної кулі можна вживати відповідного каміння (3—5 кг).

Мет диском та ратишем: Правила. Обережність. Навчити пластунів самих зробити ратиш. Замість ратища можна вживати пл. палицю.

Вправи краще провадити так, що кожний гурток має іншу: один біг, другий — стусан кулею, інший знов — скок високий і т. п. Інструктор лишеходить від гуртка до гуртка та дас вказівки. Вправи краще частіше міняти, щоб усі частини тіла кожного пластиуни взяли участь у вправах. Хто скакав, той переходить на кулю, потім на біг, потім знов на мет ратишем і т. д. Крім того можна вправляти джіу-джітсу й бокс.

Пливання.

Пливання надзвичайно корисне для здоров'я, бо дас те саме, що ціла легка атлетика. Крім того, що вправляє мускули цілого тіла, заставляє чоловіка повними грудьми гли-

боко дихати. Варто б власне завести засаду: що пластун, то плавець. Пливання треба тренувати постійно, але уважати на серце. Хто має слабе серце, мусить бути обережний. Слабість серця можна пізнати по тому, коли під час пливання відчувається тиснення на малий мозок. Коли при пливанню зловить ногу корч, то треба вхопити ногу рукою й підігнути її випростовану під живот — корчі минута. При ратівництві найголовніша засада: потоняючого не сміють рятувати більше, як три особи, бо інакше будуть один другому перешкоджати. Пластуни мусять навчитися ріжним родам ратівництва. Для скакунів до води варто зробити місток. Вправляти ріжні способи пливання, скоки у воду, грати більше водних ігр.

Веслування. Човни.

Одним з добрих спортів є рівнож веслування. Для пластунів найліпше надаються човни каяк і кеню, бо легкі. Каяк — ескимський човен — годиться навіть і на досить мілкі ріки, бо легший, ніж кеню. Кеню — індіанський човен, на мілкі ріки не годиться. Останніми часами роблять складні каяки з ґумованого полотна, що можна зложить до малого пакуїку як наплечник, який можна переносити в одної ріки на другу — дуже годиться для мандрівних таборів! Спеціально для вправ у веслуванню годиться звичайне човно. Найпримітивнішим човном є дараба — годиться на бистрі потоки.

Мячеві гри.

Мячеві гри знає тепер майже кожна дитина й завжди в таборі найдеться хтось (коли нема інструктора), хто знає добре правила мячевих ігр. Таборовикам головно треба пояснити правила кожної гри та те, що називаємо «фер плей». Волейбол, баскетбол, гандбол і футбол.

З інших ігр дуже вживаним є перетягання линви.

Лук. Стріляння з луку є одним з найліпших, найновіших відновлених спортів: вирівнюється постать, мускули рук працюють рівномірно з мускулами спини, живота, пальців, долонь і ніг, вправляється зір, думка концентрується на русі рук і стрілі, вправляється відгадування віддалі до цілі, розвивається бистрість спостерігання, збираним стріл вправляються ноги і, нарешті, стрільці мають радість з висліду. Гри: Стріляти в птаха, випханого соломою — найліпшій стріл — у серце. Змагання рядів: два ряди стріляють у ціль. Хто вцілить, більше не стріляє й вилучається з гри. Ряд, який скорше вийшов з гри, виграс.

Бумеранг. Бумеранг є власне зброя. Має форму прямокутника з одним кінцем довшим. Беремо за довший кінець й кидасмо з розмахом понад землю впрост себе. Підлітає по кривій лінії вгору й падає на землю на лінії прямовісній до напряму кидання бумеранту (на пій стоїть той, що кидав бумеранг). Часом бумеранг роблять у формі хреста (штучний). Киданням бумеранту розвивається зрученість та зір.

Стрілка. Головно для молодших. Дуже корисна, бо вправляє зір і чутливість рухів руки. Стрілка має форму еліпсоїда, з одного кінця має гостру шпичку, а з другого хвіст із пір'я. Кидасмо

рукою впрост себе так, щоб заткнулася шпичкою до дошки. Можна кидати двома способами: тримаємо пальцями, як перо, і кидаємо шпичкою вперед, або кладемо на долоню, придержуючи великим пальцем, кидаємо боком і вже під час лету стрілка сама вирівнюється шпичкою наперед.

Ласо. Є два роди шнурів для ласування. Короткий до 7 метрів т. зв. спінінг і довший понад 7 метрів аж до 15 метрів т. зв. ларіят. На одному кінці пророблене кільце, а другий закінчений, як авичайно. Є кілька фігур. 1. Кріноліна — той, що крутить, стоять перед кругу. 2. Танієр — круг у поземій площі перед собою, 3. Щит — круг у прямовісній площі перед собою.

Крім того, одного або другого шнура вживають при киданню захоронної ключки потопаючим, а ларіят вживають також для ловлення.

В. ПРАЦЯ. (Дух і тіло).

«Пластун корисний і радо всім помагає».

Праця — це одна з головних підстав людського існування. Таборовикам треба пояснити призначення праці в життю, пояснити, що праця не є щось понижуюче, а навпаки, що лише при помочі праці власними силами можна осягнути бажаного. Одним дас можливість осягнути поставлених завдань (вчитися, щоб бути освіченим, мати свій фах професора, доктора і т. ін.), другим ціль життя, третім хліб.

Це вже завдання провідника — повести табор так, щоб праця була для пластунів чимсь радісним, щоб була завданням, яке

кожен навин передки хотів би дістати. Ніколи не карати пластунів працею, бо цим можна добитися лише протилежних наслідків. При розділованні праці треба бути справедливим та завжди радити, що й як зробити. Праця й тільки праця мусить бути керуючим гаслом кожного табору, а особливо інструкторського. Чи то праця над собою (у старших), чи ручна праця для уміlostей, чи праця над удержанням табору, чи для поліпшення таборового життя. В таборі мусить завжди домінувати праця, а не байдикування. Де є праця, там завжди є її висліди, чи то візьмемо працю, як фізичне виховання (порівняй висліди змагань на початку табору й на кінці), чи як ручну працю, чи як пл. знання (проби).

І. Пластовий програм.

Ще готуючись до табору, провідник мусить вибрати собі пластовий матеріал, який треба відповідно до пластових степенів учасників в таборі перебрати. З матеріалу пластових проб от що надасться до табору:

I. Проба: краще триматися засади, щоб пластун йхав до табору лише тоді, як зробить першу пробу.

II. і III. проба: Таборництво (піонірка), теренознавство і манування, слідження, сігналізація, ратівництво, природознавство, астрономія, ручні праці та здавання відповідних іспитів уміlostей.

А ось як можна розділити пластовий програм:

Перед полуночю: Таборництво — будування шатер та курінів, криниць, містків, кухні та інших таборових будівель, брами, плоту; зробити дорогу до табору, уладити спортивну площу. Теренознавство: ознайомлення з околицею табору, коротші прогульки, орієнтація по мапі, інші способи орієнтації, начерк пляну табору, ріки або цілого терену, що бачимо. Піонірка: огонь, огнища (практично в полін), піонерські способи варення, вода, вправи міряння висоти (дерев), віддалі від дерева, ріки, дороги тощо, ширини (ріки). віддалі у неприступних місцях. Дроворубство й сокирництво. Змагання у вязанню узлів. Слідження: сліди, роблення відбиток слідів, способи стеження, спостерігання, підхід, слідкування, знакування. Ратівництво: основні знання з анатомії, перша поміч, ріжні способи ношения ранених, роблення носилок, обвязи, гігієна тіла.

Пополудні: Сигналізація: морве, семафор, способи сигналізації прапорцями, димом, вогнем. Природознавство: збирання листків рослин, пізнання ріжніх пташок та звірят, пізнання грибів тощо. Крім того вправи з ратівництва, штучне віддихування й менші пластові гри.

Післявечері: коротша прогулька на горбок, щоб подивитися на захід сонця. Розмови

про Пласт (історія, організація, закони, чужовемний Пласт). Оповідання з історії, зокрема про близькі історичні памятки. Спостерігання звірят. Нічні гри. Астрономія, коротке ознайомлення з космографією.

Цілий пластовий програм не можна подавати учасникам сухо, як лекцію в школі. Щодня 2—3 ріжні точки. Програм має бути живий і веселий, що його зробить також цікавим. Можна давати окремим гурткам завдання напр. з природознавства, терено-знавства, манування, що х вони можуть виконувати на прогульці посполудні, а дещо можна перебирати її спільно всім. В останньому тижні робити пластові проби та іспити уміlostей. З обсягу пластових проб та іспитів уміlostей можна також давати окремі завдання й поодиноким пластунам, а також сполучати ті завдання з програмом для всіх. Це робить програму ще живішим. Напр. доручити спостерігати протягом цілої прогульки іншого пластуна (той про це може знати, або й ні). Так само треба використати ріжні залиблення пластунів чи то до ручних праць, малювання, співу, музики. Для кожного окремого пластуна завжди найдеться досить вільного часу, щоб виконав своє завдання. Можуть це бути завдання, що мають виробити його смак та зручність. Напр. зробити тотем, малюнок околиць табору, запрошення до села на неділешню ватру, завдання з природознавства: зробити

збірку рослин, зробити кілька фотографій звірят, спостерігати життя миші, що має нору над таборовою криницею, дятла, що кожного дня довбас десь там на тім півсухім буці, вишукувати місце, куди звірята ходять пити воду та багато інших. З метеорології: протягом цілого табору та при помочі метеорологічної стації в таборі опрацювати ознаки, по яким в цій місцевості можна вгадувати погоду (бо дуже часто в пл. підручниках наведені ознаки, по яких можна передбачити погоду десь в Англії, або в Африці, а не в Україні).

Памятати про пластові закони і примінення їх у пластовім таборовім життю, напр. добре діла: на близькій сіножаті помогти збирати сіно, вишукувати гарну стежечку для вжитку туристів та визначити її, зробити на ній місток через потічок і т. ін.

Приготувати пописові точки для ватри. Навчитися пописовим фігурам з ласом, або добре стріляти з лука, або розшалювати дерево тертям.

Прогульки.

«Пластун приятель тварин та рослин».

Може робити або окремий гурток, або цілий табор, в такім випадку треба лишити в таборі двох-трьох вартових. У великім таборі краще лишити цілий гурток. Прогульки робимо, або щоб виконати окремі

завдання, або для ознайомлення з околицею, або щоб відвідати памятні місця тощо. Робити по можливості частіше. Програм прогульки треба зложити наперед. Кожна прогулька мусить бути змістовна. Можна зробити так, що наперед пустимо один гурток з певними завданнями, за ним по деякім часі інший гурток, що має його стежити, а третій гурток має це все контролювати. Дуже добре алучити прогульку з «великою грою» (див. стор. 89).

На прогульці пластуни поводяться чесно, не кричать та не вигукують непотрібно, співають гарно й не ницьать природи.

Пластові гри.

«Скавтінг є гра», сказав Бейден Повел; але так само його є вислів: «Ціле життя є гра». То значить, що до життя треба підходити так само циро, чесно й з усмішкою на устах, як ми підходимо до гри, яку гравмо. Діти залюблки грають ріжні гри, тому то й хочемо при допомозі гри навчити їх жити.

Пластовий провідник мусить багато вміти. Пласт кладе на нього великі вимоги. Він перш за все мусить бути практичним педагогом, мусить спостерігати дітей від найменшого віку. Він не може не зауважити, що дитя залюблки грається чи то з іграшками, чи без них; і що свою грою кожна дитина хоче бути пожиточною, хоче працювати. Це хотіння треба в діях розвивати, щоб

грою виплекати охоту до праці; щоб дитина, коли виросте, «гралась» працею. А де є гра, то там можуть бути лише добрі люди, бо кожну правильну гру лише добрі, чесні та карні люди можуть грati.

Гри треба вибирати відповідно до віку, та інтелігенції дітей. Уважай на здоровля дітей! Не всі гри, що граємо в домівці, можемо грati серед природи. Не грati до втоми! Гри треба частіше міняти, щоб не приглушувати в дітей зацікавлення грою. Перерви гру якраз тоді, коли викликала найбільше зацікавлення. Весь час звертай увагу, щоб діти не порушували зasad гри. Зверни увагу, щоб у грі ніколи не брав участь той, що судіює. Гра є найліпшою контролюю інтелігенції пластуна та його розвитку!

Гри є ріжні. Є гри щоб діти кудись час, але дуже багато є ігр — а то є ті пластові — що плекають ріжні здібності людського характеру. На такі гри мусить пл. провідник звернути найбільшу увагу. Добрі гри розвивають ріжні душевні й тілесні здібності. Скріплюють і розвивають характер; розвивають рішучість, відвагу, завзяття й свідомість карності; розвивають зручність, ініціативу, пізнання себе й своєї самовистачальності.

Добрі гри є також змагові в обсягу пластового програму й життя: напр. змагання в мапуванню, сигналізації, будуванню шатер,

розпалюванню вогню, збиранню певного роду рослин; хто скоріше вбереться в пл. однострій та багато інших. Найліпшою пластовою грою є т. зв. «Велика гра» (див. далі).

Ми не маємо ще ні одного більшого збірника українських народніх ігр, забав, розваг тощо. Але діти самі їх знають багато — особливо діти з села. Кожний пл. провідник мав би всі кращі народні гри (що мають вартість для Пласти) грати з своїми пластунами, а також і записувати їх. Така збірка була б багатим придбанням для Українського Пласти.

Цікаво було б наприклад у таборі, коли приходять в неділю до табору сільські діти, зробити змагання в народніх грах між ними та пластунами!

«Велика гра».

Полягає вона в тому, що кілька пл. гуртків дістають цілий ряд завдань з обсягу пл. програму, і протягом приписаного часу на приписанім терені мусять їх виконати. Це є власне міжгурткові змагання в пл. знанню.

Пластуни при цій грі навчаються спостерігати, скоро й рішуче робити висновки та нагайно користатися ними.

Однаке ця гра вимагає від організатора її солідної підготовки: 1. кількість людей, що беруть участь у грі (здібність!), 2. як довго має гра тривати, 3. що саме хочемо вправляти, 4. вибрати терен, де відбува-

тиметься гра, 5. вибрати способи, як учасники будуть довідуватися про даліші свої завдання, 6. написати й поховати листи, що їх під час гри пластуни мусять відшукати, 7. приготувати речі, які учасники будуть потрібувати в час гри. 8, розіставити контролю та пояснити їй її завдання.

Ось приклад такої гри:

Гурток «Медведі» дістас о 9-ій год. від провідника таке завдання: «Найти на мапі околиці табору Лису гору. Там гурток «Оленів» готує місце для ватри. Протягом 30 хвилин «Медведі» мусять дійти до той гори і підійти до «Оленів» так, щоб непомітно взяти їм їх прапорець, який вони там застромили». Коли «Медведі» виконали це завдання (орієнтація на мапі та підхід), то інструктор, що був у той час також на Лисій горі, сказав їм, що в дуплі найближчої липи сковано для них листа. Йину знайшли аж під горою. Лист був написаний авбукою Морзе, але якісь чудернацькі слова там були написані. Аж один з «Медведів» зауважив, що все написано добре, лише замість рисок поставлено точки й навпаки. В листі стояло: «З місця на Лисій горі, звідки видно табор, Медведі запитають у таборі, вживаючи сигналізації семафором, що мають робити далі.» «Медведі» це місце знайшли й довідались, що мають зголосити інструкторові, який є на Лисій горі, щоб той уладив змагання, хто з «Медведів» скоріше розпалить вогонь

та зварить на нім яйце. (Все потрібне для змагань мусить бути наперед приготоване.) Змагання виграв «Гонивітер». Поки всі йшли яйця, що наварили, Гонивітер десь зник. Інструктор пояснив, що він його кудись послав. «Медведі» мусять довідатися, які сліди він за собою лишає та знайти його (помічення і слідження). «Медведі» почали шукати. На що лише не звертали увагу: де зломана гилячка, де лежать які папірці, шукали сліди від його черевиків. Аж один з них найшов у двох місцях по три жовтенькі папірці. Найшли це юних три жовті папірці. Відгадали так, чим Гонивітер визначив свою дорогу. Нерав «Медведі» губили його слід, бо він вживав ще й інших знаків та хитрощів. Але нарешті знайшли його коло шатра, яке він встиг тимчасом поставити і навіть розпалив невеличку ватру, коло якої й відпочивали всі гуртом.

2. Змагання.

«Пластун поводиться все членно та по лицарськи».

Майже цілий таборовий програм побудований на змаганню. Бо власне ціле життя в змаганні. Чи подивимося на природу, чи подивимося на людей. Зверни увагу на ліс: кожне дерево шкіряється до світла, кожне хоче мати своє гіляння ближче до сонця; ростуть, ніби навипередки. Це ж є змагання. А перемагає завжди сильніший або адібний

в даних умовах досягнути свого. Напевно ти нераз спостеріг смеречку, що зачинав рости в буковім лісі — як кволо вона росте, але зате який стрункий та високий виріс бук у шпильковім лісі. І смереки переріс, але досягнув свого, виставив своє гілля соняшному промінню. І в житті людей завжди перемагає той, хто змагається й не лишас праці на півдорозі; нащо ж втрачати довірря в свої сили? — Мовляв, я ж не досягну того, я не переможу. Чому не продовжувати завято й далі змагатися, як той буж, що й смереки переріс?!

Одеї й е головне завдання змагань в пластовім вихованні: привчити молодь ніколи не зневірюватися, змагатися завжто; коли не можна одним способом, то вжити іншого (ініціатива!), але вперто йти до цілі. Бо лише той, що змагається аж до кінця, перемагає. Коли ж таким адібностям навчиться молодь у Пласті, то ніколи (вже хоч би з тих самих зasad) не перестане змагатися в життю, хоч які б їй перешкоди траплялися, і завжди буде переможцем. Невдачі будуть лише заоочувати шукати ліпших доріг для досягнення поставленої мети. Тому то провідник так дуже дбає, щоб у таборі в змаганнях брали участь усі. По перше, це призводить нерішучих завжди рішитись до змагання, а по друге, привчає до відваги порівняти свої сили в іншим і не боятися того, що програс. Це дуже корисно для тих, що себе й свої

сили підцінюють. По третьє, призываю до ініціативи, хоч і бачить, що противник сильніший, але ніколи не тратить надії його перемогти, бо знає, що той сильніший не всесторонньо і завжди можна найти дорогу, що приведе до перемоги. А ініціативна людина особливо в життю це завжди зуміє. Але... уважай добре, щоб ініціатива була чесна, без хитрощів та без підступів.

Змагання можуть бути ріжкі — а то всюди там, де один може щось зробити краще, скоріше й зручніше від другого. Чи то в пластовім знанню, чи в ручних працях, чи в ріжких уміlostях, чи в спорті, чи в грах. Одна з основних засад — змагайся завжди чесно.

Ось кілька зауважень для грача й змагуна:

1. Тихий, коли виграв, і не вихваляється.
2. Веселий, коли програв, і не здається.
3. Не винакдується, коли зробив хибу.
4. Грас завжди «fair».
5. Грас найлішче, як може.
6. Має радість з приемності ризику й знов пробує добитися свого.
7. Більшу радість має з гри, ніж з її висліду. Зрештою це є лише кілька засад з тих, що характеризують кожного джентельмена та спортсмена. Пластун завжди їх отримується, а провідник увесь час пильно уважає, щоб ті засади додержувались і, головно, сам їх ніколи не ламав.

На закінчення табору можна зробити вели-
кі пластові міжгурткові змагання з усіх
ділянок таборового програму. Тому, що
вони забирають багато часу, то можна їх
зачати вже на початку табору. Зробити від-
повідну табличку і після перебігу змагань
поступово її заповнювати.

3. В таборі вигідно, приемно й гарно (ручні праці).

В таборі пластун привчається зробити все,
що треба, власними руками. Чи збудувати
табор, чи прикрасити його. Все мусить зро-
біти сам. Все мусить бути практичне, а
разом з тим гарне. Чим більше він працює,
тим робиться зручнім. І це є завданням
таборових праць. При розбудуванні табору
пластун привчається до грубих праць.
Після того займається працями, що роблять
його життя в таборі вигідним та приемним.
А далі береться прикрашувати все те, що
зробив власними руками — тут уже провід-
ник використовує мистецькі нахили пласту-
нів та їх залюблення, що в них вони можуть
виявити свою ініціативу та смак. Провідник
слідкує також, щоб кожна праця була до-
ведена до кінця. Є такі натури, що хотіли б
навчитися всього, хотіли б все робити: не
зробивши одного, беруться за друге, за
третє, а у висліді все почате, а закінченого
нема нічого. На таких треба звернути най-

більшу увагу та призвичаювати їх до порядку в праці. Не закінчивши одної праці, не братися за другу.

Табор. Гарно виглядає, коли коло кожного шатра стоять тотем його мешканця. Добре також зробити коло шатер лавочки. Десять у затишку зробити стіл з лавками для тих, що хочуть щось писати чи потрібують стола для якоєсь іншої праці. У більшім шатрі чи в гангарі зарядити лабораторію для фотографів. Щоб не замокали в метеорологічній стації прилади, зробити над коробочкою стрішку та розмалювати її, а також прибити під нею дощинку для вивішування графіконів метеорологічних спостережень. Місце довкола щогли з прапором можна гарно виложити камінням або дерном та посадити квітки. Так само під тотемом.

Шатро. Зробити внутрішнє зарядження таборового шатра: столик, скриньку на річі, прикрасити все це. Зробити ріжні дрібні речі: вішаки, свішники й ін. Розмалювати підсаду шатра в народньому стилі. Варто на ньому гарно написати пластиове ім'я мешканця — це навіть треба зробити, бо часом вартовий, не знаючи, де хто спить, будить замість свого наступника когось іншого.

Таборові потреби: лук, стріли та ціль для стріляння з луку, ратище, стрілка, стояки для скоків. Нагостріти таборове начиння, зробити топорища та ріжні інші держална, зробити коло кухні вішак на горшки та багато іншого.

Фотографії з життя табору та таборового оточення треба робити так, щоб на них дійсно було видно таборове життя, а не якийсь сухий образок гуртка, що стоїть коло шатра. Керуватися можна тим, що доброю є та фотографія, яка надається до видрукування в пластових журналах або в підручниках, цебто може бути цікава для ширшого загалу.

Таборові прикраси можна робити з усілякого матеріалу: з дерева, кори, пруття, каміння; вживати вирізування, випалювання, вишлювання, викладання пацьорками, малювання, плетення, вживати фарб і комбінувати ріжнокольоровий матеріал. Таборове життя показало, що пластиуни дуже вміло й з великою ініціативою та винахідчivістю вживають у ручних працях всіх тих способів. Найлішшим прикладом цього може бути тотем, що його не бракує в жаднім таборі.

Тотеми. Тотемізм.

Тотеми можна робити з ріжних матеріалів. Найчастіше робляться з дерева й каміння. На дерев'яні тотеми найліпше надаються береза, сосна, смерека, грубі дошки. З того матеріалу можна робити тотеми, вживаючи всіх вищеведених способів. Всі ці праці краще робити примітивно, без трикутників тощо, щоб вони більше пригадували примітивні тотеми. Крім того тотеми можна робити з природних опудал, що по-

встали з чудернацького росту дерева, коріння, тощо, лише треба їх знайти в лісі. При праці над тотемом найбільше працює фантазія, винахідчivість та творчість хлопців. Тотем має бути символом стремлінь, чину й виконаних діл. Як символізація таборового тотему відноситься до цілого табору, так символізація власного тотему відноситься до кожного пластуна, що його собі зробив.

Тотемізм походить з старих часів. Колись в пам'ять якихсь видатних пригод славних подій чи що робили тотеми, що мали або пригадувати ту старовину, або якогось бога чи духа. Але й новіші часи не відучили людей від тотемізму. Хрест є також свого роду тотемом, що має пригадувати нам Христа. Пластуни роблять свої тотеми на взірець індіянських, бо в них тотемізм розвинувся найбільше й з мистецького боку. Тотемізм це власне повернення до старовини до примітивізму, але в Пласті він має пригадувати поворот до природи.

Естетика в таборі.

Вже саме те, що табор лежить в гарній околиці серед свіжої зелені ліса над рікою, викликає до того, щоб усе, що ми в таборі зробили власною рукою, було також гарне й пасувало до свого оточення. Помятати, що й прості прикраси можуть бути гарні. Зовсім погано виглядає шатро, прикрашене ріжними листівками фільмових артистів, тощо,

але далеко краще виглядає шатро, прикрашене власними ручними працями з табору. Треба звернути увагу й на розвиток мистецьких здібностей окремих пластунів та естетику слова. Деякі люблять малювати, деякі пишуть вірші, деякі грають на музичних інструментах, а деякі добре декламують чи співають. Дати всім можливість своїй здібності розвивати. Розвивати не лише ініціативу, але й інші. Одно й друге можна розвинути змаганнями, а потім спільним обговоренням, хто що краще зробив. Так, напр. перегляд шатер вже сам собою нахиляє пластунів до прикрашування їх. Можна робити такі змагання: хто зробить найкраще свій тотем, хто найліпше розмалює своє шатро, хто намалює найкращу карикатуру з таборового життя або образок, хто зробить найліпшу фотографію з таборового життя, хто ліпше продекламує вірш, тощо.

4. Таборовий музей.

Недалеко табору або в самім таборі вибрati гарний куточек і там вміщати всі вірці ручних праць. У вільні хвили доповнювати збірки ріжними іншими працями. До таборового музею можна давати все. Ріжні моделі з пластового програму, напр.: вживання пл. налиці, моделі огнищ всіх родів, всякі таборові будівлі, моделі табору (і з тереном), ріжні роди містків через потік і т. ін. Музей

краще зробити над потоком, щоб місток через потік можна було зробити в природній величині. Далі вміщати висліди різних практичних вправ та змагань, напр. всі проекти тогемів, таб. брами тощо. Поставити відкрите шатро, де можна виставляти таборовий журнал, малюнки таборовиків, фотографії та різні дрібніші ручні праці.

Батьки, що прийдуть в неділю відвідувати табор, з великою цікавістю будуть все це оглядати та ще й дивуватимуться, що їх синок, який дома нічого не хотів робити, нараз у таборі так пильно працює та ще й як гарно. Будьте певні, що в осені ті батьки самі будуть вербувати інших дітей до Пласти.

5. Щоденна праця в таборі.

В малім таборі (3—4 гуртки) найпрактичніший поділ праці такий: один гурток має службу, другий дбас про дрова, третій кухарить. Чергуються так: служба, дерево, кухня і т. д. Це не значить, що ті гуртки цілий день мусять робити тільки цю працю. Цей поділ має значення головно для таборового вартового, щоб знати, до кого звернутися, коли треба щось зробити або в чімсь помогти. Інакше всі пластуни мусять брати участь у денім програмі. У великім таборі, де праць більше, окрема праця призначується окремому гурткові, але й тут кожний пластун, як тільки скінчив свою працю, мусить

далі брати участь у деннім програмі. За виконання праці відповідає провідник гуртка.

Гурток, якому прирілена служба, зачинає її після ранішнього звіту й має такі обовязки: нічна варта (див. стор. 63), (визначає гуртковий в порозумінню з табором, вартовим), купування продуктів, поїта (принести й віднести), порядок і чистота в таборі, (щось направити, зложити таборове приладдя, посыпти ванном яму, прибрати сміття з таборища та ріжне інше). Дбає, щоб була вода для пиття, коли криниця далеко. Перед відходом на накуни треба зголоситися в команданта та в господаря кухні по відповідні прикази.

Гурток, що має дбати про дрова, мусить нарубати й приготувати дрова для кухні й для ватри. На другий день буде мати службу в кухні, отже в його інтересі цю працю зробити якнайліпше. По закінченню праці бере участь у деннім програмі.

Гурток, що має службу в кухні, має лише обовязок зварити в час сніданок, обід та вечерю й приготувати друге снідання й підвечірок. Цілий гурток не мусить цілий день ховатися в кухні. Лише кухарі приходять, коли треба, щоб зварити страву, інші, помагають, коли треба, а решту часу всі беруть участь у деннім програмі. У великім таборі, де є сталий кухар, обовязком гуртка

є лише помагати йому. Провідник гуртка відповідає за чистоту й порядок у кухні та передає її ввечері о 8 год. таб. вартовому.

Г. ТОВАРИСЬКЕ СПІВЖИТТЯ.

1. Пластова веселість.

«Пластун усе добро гадки та веселій».

Пластуни завжди веселій. В таборі завжди весело. Завжди найдеться кількоє пластунів, що роблять табор веселим та раз-у-раз придумують ріжного роду жарти.

Молодь має велику здібність підмічати ріжні смішні та комічні сторінки і завжди зуміє ними побавитися та пожартувати.

Співжиття дас багато ріжних мотивів. Можуть це бути ріжні фантастичні виступи й гри: як не мас виглядати спів хору, веселе наподоблювання артистів, ріжні комічні гри, охрещення пластина, що в перший раз в таборі та надання йому пластового імені, таборовий часопис, фотографії комічних ситуацій, карикатури тощо; співанка чи музичні вправи в кухні (уважай, щоб на другий день не втекла з кавана юшка, поки звариться!). Може бути також імпровізація зібрання, де говорять проти шкрабання бараболі та з приводу ріжних інших сторінок таборового життя.

Провідник дбає лише про те, щоб жарти

не виходили поза межі чесності (грубі жарти) та вважає, щоб молодь не використовувала їх для поганих цілей: висміювання, образи й т. ін. Особливо не допускати до висміювання пластиунів-невдачників, бо в них назавжди могло б липитися огірчення на таборове життя й на Пласт. Далі провідник постійно мусить уважати на міру, бо молодь любить захоплюватися, й тому завжди треба перервати забаву на місці, де вона починає переходити межу. Провідник може також брати участь у «комедіях», але мусить уважати на свій авторитет. Головно мусить дбати, щоб у таборовому життю не було нічого, що відбирає б пластиунам охоту бути веселими: погана страва, перевтома, або інавшаки безділля, нерішучість, або несправедливість провідника та інструкторів.

2. Таборовий часопис.

До веселого життя в таборі у великій мірі спричиняється таборовий часопис. Видавання часопису ліше доручити редакторові й редакції, що самі до того зголосяться, але провідник мусить і тут давати свої ради, а в разі потреби й змінити склад редакції. До табору треба для цього взяти досить паперу (також кольорового — на обкладинки тощо), а також олівців або фарб. Більшу вагу має часопис, де пишуть усі таборовики, а не лише редакція. Найліпше зарядити це

так: порізати папір на формат журналу й давати окремі аркуші кожному, хто хоче для журналу щось написати чи намалювати. З лівого боку аркуша лишити 4 см вільного місця, щоб окремі аркуші можна було потім вилити та приробити обкладинку. (Так само можна зробити й з денніком). Кожний такий журналчик буде не лише покажчиком здібностей таборовиків, але й цінним оригіналом для пластового музею. Коли в час і можливість (прилад для розмножування), то редакція може робити більше число примірників журналу, які потім роздає або таборовикам та їх батькам, або гостям у неділю. Найкраще видавати журнал раз тижнево, але можна й частіше, лише треба уважати, щоб не був поганий змістом і не надокучив одинаковими жартами. Обкладинку робити завжди розмальовану. Оригінал у неділю виставляти в таборовім музею, щоб гості могли його оглянути. Зміст журналу може бути такий: вірші та оповідання в таборового життя або з природи, жартовливий фелетон, опис цікавих моментів з тaborу, образки, прикраси, жартовливі інсерати з таборового життя, жарти, загадки, ломиголівки і т. ін. Провідник не мусить бути дуже гострим цензором, невинні доморослі хиби таборовиків краще лишати, бо ж цей оригінал журналу є покажчиком дійсного ступня розвитку таборовиків, що його складали. Зате в копіях можна вже більше уважати.

3. Спів.

Пластун завжди співає. Коло ватри, при праці, на прогульці, на збірці й т. д. Співом можна виповнювати й вільні хвилини в таборі.

Що співати? Крім гімнів, що їх мусить уміти співати кожний пластун, треба вчитися співати головно народні пісні та інші пісні патріотичного змісту. Пісні з пластового життя, коли вони добре, також треба всім уміти.

Як співати? Дехто думав, що як опинився в природі, то мусить якнайбільше кричати. Ні. Найкращий спів — нагаласливий і зорганізований. На прогульці в лісі варто іноді і взагалі не співати: нераз, коли йти зовсім тихо, можна зробити цікаві спостереження з життя звірят.

4. Таборова ватра.

Місце на ватру можна зробити, або серед табору, або десь недалеко табору під лісом у гарному закутку, бо ввечері, коли ватра розгориться, декорація освітленого лісу робить глибоке враження своєю романтичною красою. Місце для вогню треба вибирати так, щоб іскри та дим не пошкодили листя на деревах та щоб не попалити коріння. Також треба уважати, щоб іскри не попрападую-

вали шатер. Під час сильного вітру ватру краще не робити, щоб не повстала в лісі пожежа, або хіба зробити маленьку ватерку в індіянськім шатрі.

Місце на вогонь якось визначити, чи обклести камінням, чи зробити підвищення з землі й т. ін. Довкола огнища в замкненім кругі розмістити місця таборовиків. Кожний най зробить своє місце та по можливості прикрасить його. На чільнім місці поставити тотем таборової ватри, а під ним місце для команданта, гарно прикрашене ріжними емблемами та тотемовими знаками. Великої ватри старатися не робити, коли розгориться, робиться дуже гаряче. Так само не робити з сирого дерева, щоб не чадила. Огонь має бути ясний, веселий, бездимний.

Таборовий вартовий дає сигнал «Збірка на ватру». Всі займають свої місця. Приходить командант, спокійно, поважно. Призначася «опікуна вогню» — це є функція почесна. Опікун розпалює вогонь і при першім зближенні життя ватри всі стають «Позір» і співають пластовий гімн. Потім сідають і командант говорить якусь промову, що витворює настрій.

Огонь... Символ життя, чистоти й надії. Від хвилини, коли перша людина перестала його боятись і навчилася давати йому початок, то вже ніколи не вищускала його з рук. Від твоїх хвилин Він вабить до

себе людину. Людина пізнала, що Він дас їй тепло. Людина пізнала, що Він помагає їй удосконалювати свою зручність. Людині стас легше з Його поміччю жити. В кругу коло Богню розвивається людська мова, спів, життя, громадське життя, осередок миру й довірря. Богонь дас людині можливість здобувати дари природи. З допомогою Богню робить людина ріжні досягнення. Равом з тим розвиває свій мозок. Повстас культура й шириться, шириться...

Спокійно й поважно говорить подібну промову провідник при першій ватрі й збуджує чутливість у душах присутніх, впливає на них сильно, сутєвично. При першій ватрі говорить про вогонь; при другій ватрі про круг — символ, що в пластунів значить саме життя, яке не має ні початку ні кінця, й порівнює його з кругом таборовиків коло ватри, де кожний взаємно бачить лице свого візаві; всі одинаково віддалені від середини, цебто всі пластуни мають одинакову повинність до відзнаки, що носять на серці і т. п. Про працю, про єдність та витревалість і взаємну поміч при сильній праці, завзяття й запонадливість, довірря в добрий перебіг табору, та що всі спричиняється, що табор добре мине. При кожній ватрі про щось іншого. До того при першій ватрі можна вложить так само символічне засікання сокири в колоду на знак початку праці. Або в ватру, що ровгорається, після

відспівання пластового гимну, кожний вкине кусок дерева або кори (перший провідник) й висловить своє пластове імя.

Після того можна вставити складання пластової присяги. Потім заспівати якусь пісню. Далі можуть прийти веселі співи та гра на інструментах, веселі оповідання, спогади про минулі табори, жарти, танці, гри при ватрі і т. ін. Провідник мусить уважати, щоб перебіг програму не був нудний і щоб програма вчасно закінчилася. На закінчення заспівати якусь патріотичну пісню, а на кінець національний гимн.

Враження першої ватри лишається в душі пластиuna на ціле життя. Зерно, насіяне в душі пластиuna при першій ватрі, росте й розвивається.

Таборова ватра це є святочний обряд. Культ святочної ватри це символ вищих пластових ідеалів. Це є завданням провідника призвічити пластиунів до такого розуміння ватри. Святочної ватри не підпалювати папером. Коли хтось із пластиунів уміє добувати огонь тертям, то вживати лише цього способу здобуття вогню, або при помочі кресала (а не сірників). До ватри підкидати лише дерево. Не кидати до ватри сміття, не вільно смажити щось, чи варити, або також плювати до вогню.

5. Таборові свята.

«Пластун приятель усім і брат іншим пластунам».

Завданням кожного пластиuna є поширювати Пласт. Тому також одною з умов другої проби є придбання нового члена Пластиу. Якраз цей мотив мусить грати найбільшу роль при уладженню таборового свята. На таборові свята звичайно запрошуємо всіх з найближчої околиці. В селі чи містечку вивішувємо кілька гарно намальованих оголошень, якими запрошуємо всіх відвідати таборове свято. Прихильників Пластиу краще запросити особисто. Таке свято власне має показати, що пластиуни вміють робити, як працюють, як живуть, що плекають, тому його треба докладно підготовити. Відповідно до місцевих умов розложить програму таборового свята на цілий день або призначити лише на вечір.

Програма свята: дополудня нормальний перебіг таборового життя, щоб відвідувачі могли побачити, як провадиться в таборі праця. Гості оглядають таборовий музей. На післяобід краще призначити ріжні пописи, змагання, гри. Але найбільшу увагу звернути на пл. програм. Добре, щоб пластиуни навчилися грати місцеві гри й зробити з місцевою молоддю в тих грах змагання. Над вечір можна урядити виступи хору, чи якусь маленьку веселеньку сцену з пластвово-

го життя. Увечері звичайно святочну пластову ватру, але з добре підготованим програмом. Все це зробить велике враження й напевно придбає Пластові приятелів. Добре, щоб провідник при ватрі звернувся до гостей з короткою промовою в такім дусі: подякує за відвідини, пояснить ціль Пласту і, покликаючись на те, що гості протягом цілого дня бачили в таборі, закличе, щоб помогли в своїм селі чи містечку заложити пластовий відділ. Запропонує, що як хоче до цього взятися, то пластуни дуже радо дадуть вказівки, як це перевести в життя. Добре також мати брошурки чи інші відповідні друки про Пласт і роздати їх присутнім гостям.

6. Звязок зі світом.

Коли в найближчій околиці є табор іншої пластової частини, то добре його відвідати й привітати, а потім час від часу взаємно себе відвідувати. Пластуни будуть спостерігати, що в другім таборі є кращого, де є кращі висліди праці, будуть бачити зі взаємних змагань, хто є сильніший, зручніший тощо. Це розвине певну конкуренцію, що заохочує вплив на пластунів.

Не забути також про тих, що не могли поїхати до табору. Посилайте їм частіше листівки та поздоровлення з табору. Вживайте листівок власного таборового виробу. Пошліть поздоровлення з табору Пластовому

Проводові. Напевно хтось з таборовиків маєсь у чужині приятеля пластуна, з яким листується — не забути й про нього. Якщо можливо, запросити його на слідуючий рік відвідати наш табор.

Не забути й про пресу, особливо про пластову, що їй час від часу треба посыпати замітки про життя табору.

Добре робити прогулочки з табору з метою пізнання околиць, місцевих мешканців (мови, діялекту), нар. побуту, місцевого промислу, історичних памяток. Це все сполучити з пластовим програмом.

7. Денник.

Таборовий. Формат такий, як і таборового часопису (див. стор. 102). Записування таборового денника можна доручити окремій особі, але краще, щоб кожний табор. варто- вий записував сам свій час. Провідник використає це так, що записування до дніника поставить, як змагання, хто краще та ліпше запише свою службу. До таборового денника також записується: хто урядив табор, хто допоміг його урядити, опис місцевості, все цікаве з підготовки до табору, коли почали табор і взагалі точно ві дати й числа. А потім щодня перебіг таборового життя протягом цілої доби; доповнювати все малюнками та фотографіями. Коли той, що записує, не вміє малювати, то звернеться до тих, що можуть йому в цім допомогти.

Провідник також може дописати, коли треба щось додати до записок таборового вартоального.

По закінченню табору треба зібрати всі листки денника, оголошення дених програмів (з замітками провідника на звороті, що до нього), оригінали таборового часопису й книгу таборових гостей з іхніми замітками та зшити це все разом. Звичайно, що всі вони мусять бути одного формату (див. таб. журнал, стор. 102). Така книга потім буде дуже цінним і цікавим матеріалом для організатора дільшого табору, буде мати велику історичну ціну для його власника й для Пласти авагалі.

Особистий денник. Кожний пластун веде свій приватний дінник. До дінника записувати не лише сухий програмдня, а також свої враження та спостереження, щоб він не був лише сухою хронікою. Прикрашувати малюнками та рисунками, вліплювати фотографії, списувати таборові вірші та пісні. Хто хоче може дати свій дінник до використання таборовій редакції, або виставити в таборовім музею, коли його відвідують гости.

Пластові частини, що ведуть свій сталій дінник, провадять його далі й у таборі.

VI. ЗАКІНЧЕННЯ ТАБОРУ.

1. На таборищі.

Розбирання табору йде скорше; ніж абудовання його. Провідник має вже наперед приготовлений плян усіх праць, щоб табор можна було розібрати найдовше протягом одного дня. Зачинаємо з таборових будівель. Кухня, льох, брама, гангар. Криницю краще лишити так, як її оправлено, це буде пам'яткою на пластунів для місцевих людей. Одні роблять це, а інші збирають та пакують інвентар, прилади, начиння спортивне та кухонне й т. ін. Все уважно сортують та пакують до скринь. Інструктори списують річі, що пакуються, або ліпше закреслюють в уже готовім списку, що був зроблений при підготовці до табору. Потім усі складають свої приватні речі та розбирають шатра.

Всі рочі треба складати уважно й у порядку: окремо позичене, окремо те, що брали з собою, а те, що спалити, також окремо на огнище. Всі цвяхи з дощок тощо повітнігати або поагинати. Всі пластуни мусять при розбиранню табору ввутися. Про підводу на відвіз позичених речей на дверець треба подумати завчасу й не відкладати на останній день.

Нагляд над переведенням цих праць про-

відник може доручити комусь з інструкторів або обов'яному, а сам у той час з обовнім чи з іншим пластуном йде до села й вирівнює всі залегlosti. Підтвердження про це краще взяти окремо, або попросити вписати до книжки накупів. Не забути подякувати всім, хто чим будь спричинився для добра табору.

На кінець спалити всі відпадки, залляти початок водою, засипати помийну яму та латрину. Ціле місце тaborування прибрати так, щоб виглядало не гірше, як перед початком табору.

Лише щогла з прапором стоїть непорушно до кінця. Коли всі праці закінчено, то зробити останню збірку та вже останній раз під спів пластового гімну спустити прапор. Провідник може сказати пару слів про те, що він був цілком задоволений з перебігу табору, подякує за допоміч інструкторам та всім тaborовикам і висловить побажання, щоб у наступному таборі всі знову аustrілися. На кінець заспівають всі національний гімн. Щоглу треба звалити. Хтось з селян завжди охоче її візьме. У постійному таборі щогла залишається стояти. Не допускати, щоб пластуни відїдили перед закінченням табору, втікаючи так від праці.

2. Дома.

Вернувшись додому, перш за все треба:

Впорядкувати та сховати речі, що бралися до табору.

Віддати речі, що позичалися та подякувати за те.

Зважити всіх учасників і порівняти вагу перед табором й після нього.

Потім зробити підрахунок прибутків та видатків.

Опрацювати докладний звіт і розіслати батькам учасників табору та всім, хто чим будь поміг в укладенню табору, разом з подяками.

Звіт може складатися з таких частин:

1. Звіт річевий (програм, що зроблено).
2. Звіт касовий.
3. Звіт статистичний: участь, прибуло на базі, спортивнісяги, кількість під. іспитів та іспитів уміостей і т. д. (також у процентах).

Уесь звіт можна записати до таборового денніка. Матеріал, зібраний в таборовім денніку, можна потім опрацювати для пластової та загальної преси для пропаганди Пласти. Надрукувати уривки з денніка, або статистичну частину звіту — щоб показати корисний вплив табору, зробити виставку ручних праць учасників табору, які вони привезли з собою, виставку фотографій тощо. Для такої діяльності є ціла осінь та зима, коли це все треба використати для придбання нових членів і прихильників Пласти та підготовлення далішого, ще кращого, табору.

ТАБОРИ УКРАЇНСЬКИХ ПЛАСТУНІВ ЗАКАРПАТТЯ:

- 1922 р.. Рахово; табор тривав 10 днів; провідник (командант) бр. А. Дідик.
- 1923 р., Бовцари; 20 днів; хлопячий і дівочий; провіди. бр. Б. Пешек.
- 1924 р., Кам'янниця; 30 днів; хлопячий і дівочий; бр. Б. Пешек.
- 1925 р., Забродь; 20 днів; скавти. Л. Бачинський.
- 1925 р., К. Поляна; 21 день; хлопячий і дівочий; скавти. Л. Бачинський і бр. Б. Заклинський.
- 1926 р., Луги; 28 днів; хлоняч. і дівоч.; скавти. Л. Бачинський, с. І. Бачинська.
- 1926 р., К. Поляна; 30 днів; хлояч. і дівоч.; бр. М. Водонос.
- 1926 р., Бронька; 21 день; бр. Б. Заклинський.
- 1927 р., Т. Ремети; 30 днів; хлопяч. і дівоч.; скавти. Л. Бачинський, с. С. Бирчаківна.
- 1928 р., Ставне; 21 день; хлопяч. і дівоч.; скавти. Л. Бачинський; також табор для новиків; с. А. Устяновичева.
- 1928 р., мандрівний; 20 днів; бр. Б. Алиськевич.
- 1929 р., Солочин; 28 днів; скавти. Л. Бачинський; с. А. Устяновичева.
- 1930 р., Варна (Болгарія); 28 днів; бр. В. Бірчак, бр. К. Заклинський.
- 1930 р., Усторіки; 18 днів; бр. А. Шерегій.
- 1931 р., Прага (славянське джемборі); 7 днів; бр. В. Бірчак, бр. Б. Алиськевич.
- 1931 р., Дубриничі; 21 день; бр. В. Бірчак.
- 1931 р., мандрівний; 10 днів; бр. Б. Алиськевич.
- 1932 р., Солочин; 28 днів; хлопяч. і дівоч.; бр. В. Бірчак; с. А. Устяновичева.
- 1932 р., Городилово н. Хусту; 14 днів; хлопяч. і дівоч.; бр. А. Шерегій, бр. Я. Шепель.

- 1933 р., Солочин; 28 днів; хлояч. і дівоч.; бр. В. Бірчак, с. А. Устяновичева.
- 1933 р., Геделе, Мадярщина (світове джемборі); 10 днів; бр. Ю. Ревай; с. А. Устяновичева.
- 1934 р., Солочин; 30 днів; хлояч. і дівоч.; бр. В. Бірчак, бр. Б. Алиськевич; с. О. Лукачева.
- 1934 р., В. Апша; 30 днів; хлояч. і дівоч.; бр. А. Шерегій; с. Н. Балицька.
- 1934 р., мандрівний; 7 днів; бр. Б. Алиськевич.
- 1924—1934 рр. мандрівні табори під провод. бр. Е. Кульчицького; щорічно пересічно 30 днів.

З УКРАЇНСЬКОЇ ПЛАСТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ (для таборової бібліотеки)

- «Як таборувати», І. Козицький, Прага, 1934.
- «Життя в Пласті», О. Тисовський, Львів, 1921.
- «Пластовим шляхом за красою життя», О. Вахнянин, Прага, 1924.
- «Пласт», О. Вахнянин, Ужгород, 1923.
- «Пласт», О. Тисовський, Львів, 1913.
- «Порадник пластиuna», І. Бачинський, Ужгород, 1926.
- «1., 2. і 3. проба пластиuna», В. Кархут, Львів, 1930.
- «Вовчечята й лисички», І. Бачинський, Ужгород, 1928.
- «Порадник впорядчика», І. Бачинський, Перешийль, 1930.
- «Пластовий Гурток», Ю. Неленський, Львів, 1930.
- «Основи пластунства», О. Яремчenco, Берлін, 1923.
- «До щастя, слави і свободи», А. Річинський, Львів, 1930.
- «Рухові забави і гри», І. Боберський, Львів, 1923.
- «Пластовий Виоряд», І. Козицький, Прага, 1934.
- «Пластові гри і забави», Т. Франко, Львів, 1913.
- «Пластові помічники і спостереження», І. Бачинський, Ужгород, 1926.

- «Касове діловодство», Стернюк, Львів, 1923.
- «Харчева господарка в пл. таборах», Веселовський, Львів, 1923.
- «Наши пластові табори», Л. Бачинський, Ужг., 1929.
- «Пластові табори», Львів, 1929.
- «Перша поміч в наглих випадках», Рибачевський, Ужгород, 1926.
- «Перша поміч в наглих випадках», І. Куровець, Львів, 1923.
- «На мандрівці», В. Кархут, Львів, 1930.
- «Пластова пригода», Т. Франко, Коломия, 1922.
- «Вечірній гість», п'еса, С. Черкасенко, Прага, 1924.
- «Сміх», п'еса, С. Черкасенко, Ужгород, 1924.
- «Лісові чарі», п'еса, С. Черкасенко, Ужгород, 1924.
- «Лицарі таборового огню», Й. Пешек, Ужгород, 1924.
- «Молоде Життя», 1921-30 рр., Львів і 1931-33, Прага.
- «Пластун», 1923—1930 рр. Ужгород і 1934 р., Севлюш.
- «Пластовий шлях», Львів.
- «Вогні», 1930—1934 рр., Львів.

Ілюстрації:

	ст.
<i>Збірка в таборі в Апші на Закарпатті, 1934 ..</i>	<i>1</i>
<i>Сталі й мандрівні табори Українського Пластового Уладу в Галичині, (діаграма) .....</i>	<i>3</i>
<i>Сталий «гуцульський» табор у В. Апші на Закарпатті, 1934 .....</i>	<i>6</i>
<i>Лісовий табор у Солочині на Закарпатті, 1934..</i>	<i>9</i>
<i>Мотузяний місток над яром у таборі в Т. Реметах, 1927 .....</i>	<i>28</i>
<i>Підсада .....</i>	<i>33</i>
<i>Шатро .....</i>	<i>34</i>
<i>Кухня .....</i>	<i>37</i>
<i>Льох .....</i>	<i>39</i>
<i>Латрина .....</i>	<i>40</i>
<i>Ранішній масаж після купання. Табор у Солочині на Закарпатті, 1932 .....</i>	<i>55</i>
<i>Ранішні справи пластунок. Табор у Городилові на Закарпатті, 1932 .....</i>	<i>58</i>

З М І С Т:

I. ТАБОРУВАННЯ	5
ІІ. РОДИ ТАБОРІВ	7
ІІІ. ПІДГОТУВАННЯ ТАБОРУ	10
1. Місце під табор	11
2. Технічне підготовання	14
Організатор табору	14
Окремі пластуни	17
3. Фінансове підготовування	18
4. Програмове підготовування	20
Провідник табору	20
Окремі пластуни	21
5. Таборовий вирід	22
Окремі пластуни	22
Провідник табору	24
Курінь, що тaborує	24
ІV. ПОЧАТОК ТАБОРУ. (Перша праця)	29
1. Приїзд до табору	29
2. Обовязки провідні в перші дні табору	30
3. Розподіл першої праці	31
4. Будування табору	32
Шатра	32
Щогла на працю	35
Таблиця на оголошення	36
Кухня (піч, накриття, магазин, льох)	36
Латрина	40
Брама	40
Грище	41
Містки, гребля	41
Метеорологічна стація	41

V. ТАБОРОВЕ життя.	42
А. Порядок.	43
1. Внутрішня організація таб. життя.	43
Таб. правильник	45
2. Таборова господарка	46
3. Карність	47
4. Кари	49
5. Розподіл часу	51
Вставання	54
Раніше кушання	54
Прибирання шатер	55
Перегляд шатер	56
Збірка. Денний наказ	57
Кушання	59
Порядок при їді	60
Вечір	61
Нічна тиша	62
Нічна варта	63
6. Відвідини табору	64
Б. Здоров'я	66
1. Чистота (гігієна)	66
2. Страва	69
3. Відпочинок	71
4. Сон	72
5. Сонце, повітря, вода	73
6. Фізичне виховання.	75
Рання руханка	75
Спорти	78
Легка атлетика	78
Плавання	79
Веслування. Човни	80
М'ячеві гри	81
Лук	81
Бумеранг	81
Стрілка	81
Ласо	82

В. Праця. (Дух і тіло)	82
1. Пластовий програм	83
Прогульки	86
Іластові гри. «Велика гра»	87
2. Змагання	91
3. В таборі вигідно, приемно й гарно	94
Тотеми. Тотемізм	96
Естетика в таборі	97
4. Таборовий музей	98
5. Щоденна праця в таборі	99
Г. Товарицьке співжиття	101
1. Плаstova веселість	101
2. Таборовий часопис	102
3. Спів	104
4. Таборова ватра	104
5. Таборові свята	108
6. Звінок зі світом	109
7. Денник (таборовий та особистий)	110
VI. ЗАКІНЧЕННЯ ТАБОРУ	112
1. На табориці. (Розбирання табору. Ліквідація зобовязань. Подяки. Відбід)	112
2. Дома. (Ліквідація таб. справ. Подяки. Звіт з табору. Пропагація Пласту)	113
Табори українських пластунів Закарпаття	115
З української пластової літератури (для таборо- вої бібліотеки)	116
Список ілюстрацій	117

В-во
«Український Пласт»
І. Пластовий впоряд
кн. 2,40.

Читайте місячник
«ПЛАСТУН»!
Передплатна кк 5.—
річно.

Адреса: «Пластун»,
Севлюш, Чехословач-
чина.

Читайте місячник
«ВОГНІ»!

Передпл. злот. поль-
ських 3,50 річно.

Адреса:
«Вогні», Львів, вул.
Чарнецького 26.

АДРЕСА:
N. KOZYNSKA, PRAHA-VINOHRADY,
Chodská 16. Czechoslovakia.